Regioanalyse Noord-Kennemerland en West-Friesland

- Bouwstenen voor een regionaal jongeren programma -

Opgesteld door:
LPBL: Merei Lubbe en Veroni Larsen

Op verzoek van:
Vsv-programma Noord-Kennemerland en West-Friesland
Datum: september 2024

Inhoud

1. Inleiding 3
1.1. Aanleiding en vraagstelling 3
1.2. Aanpak en leeswijzer 3

2. Regio's in cijfers 5
2.1. Selectie benchmark 5
2.2. Schooluitval in beeld 7
2.3. Passende plek kwetsbare jongeren 15

3. Huidig aanbod 20
3.1. Overzicht reguliere ondersteuning 20
3.2. Huidige inzet vsv-programma 23

4. Bouwstenen voor de toekomst 27
4.1. Verlagen uitval in het Mbo 27
4.2. Inzetten op leren in de praktijk 28
4.3 Eén loket voor jongeren in Noord-Kennemerland 29
4.4. Een programma met focus 29

Bijlagen
Bijlage 1. Toelichting selectie benchmark 31
Bijlage 2. Contactgemeenten in cijfers 37
Bijlage 3. Overzicht aanbod 40
Bijlage 4. Teamanalyse Horizon 43
Bijlage 5. Overzicht gebruikte data en literatuur 44

1. Inleiding

1.1. Aanleiding en vraagstelling

De doorstroompuntregio's Noord-Kennemerland (Alkmaar, Bergen, Castricum, Dijk & Waard, Heiloo en Uitgeest) en West-Friesland (Hoorn, Stedebroec, Drechterland, Enkhuizen, Medemblik, Opmeer en Koggenland) werken samen, met de onderwijsinstellingen, in één regionaal programma. Doel is het voorkomen van vsv en het toeleiden naar een passende plek van kwetsbare jongeren die desondanks uitvallen. In het kader van de uitbreiding van de nieuwe wet *Van school naar duurzaam werk* en ter voorbereiding op de nieuwe programmaperiode heeft de regio behoefte aan een analyse van de problematiek in hun gebied en een doorkijk naar de toekomst.

Vragen die in de regio-analyse centraal staan zijn onder meer: *waar zitten op dit moment de grootste opgaven in de regio? Hoe zit het met doorstroom en uitval in het onderwijs? Hoeveel jongeren volgen geen onderwijs en zijn ook niet aan het werk? Wat is het huidige aanbod van de verschillende betrokken partijen, wat is er al voor de 'nieuwe' doelgroep jongeren van 23 tot 27 jaar en hoe is de samenwerking? Is er sprake van overlap of juist witte vlekken? Waar moeten we op inzetten - gegeven de specifieke problemen in de regio? Hoe kunnen we dat zo optimaal mogelijk doen?*

LPBL heeft in opdracht van Ingrado en de ministeries van OCW en SZW een *leidraad* ontwikkeld voor het opstellen van een dergelijke regionale analyse. Een belangrijk onderdeel hiervan is een tool voor het kwantitatieve deel. Leidraad en tool zijn gebaseerd op de ervaringen die wij de afgelopen jaren hebben opgedaan en de min of meer 'gestandaardiseerde' werkwijze die daaruit is voortgekomen. Voorliggende rapportage geeft de resultaten van deze analyse voor de regio's Noord-Kennemerland en West-Friesland, opgesteld met behulp van de leidraad. Ten behoeve van de leesbaarheid hebben we gekozen voor een rapportage op hoofdlijnen. Meer technische onderbouwingen en gedetailleerde analyses zijn verwezen naar bijlages.

1.2. Aanpak en leeswijzer

Uitgangspunten regioanalyse

Voor het beantwoorden van bovenstaande vragen hanteren we de volgende drie uitgangspunten, die samen een kader bieden voor de regionale analyse:

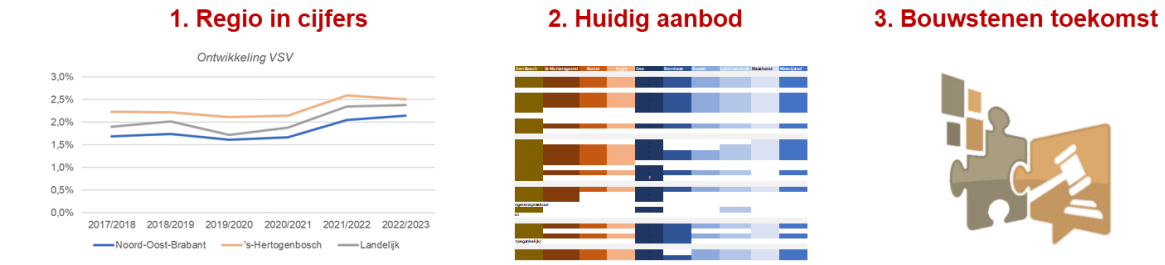
1. *De kracht van benchmarking.* Om werkelijk inzicht te krijgen in de doorstroom, uitval en arbeidsdeelname van jongeren in de regio (is het veel of misschien juist weinig?) dient deze te worden bezien in relatie tot de bevolkingssamenstelling. Er is immers een correlatie tussen de sociaaleconomische status in een regio en het aantal jongeren dat uitvalt of anderszins extra ondersteuning nodig heeft. Een goede manier om dat inzicht te krijgen is benchmarken met regio's die een vergelijkbare populatie hebben.
2. *Reikwijdte van de analyse sluit aan bij situatie van kwetsbare jongeren*. Bij de ondersteuning van kwetsbare jongeren zijn veel partijen betrokken. In de analyse is dus aandacht voor de domeinen onderwijs, werk & inkomen en zorg. Het betekent óók dat het belangrijk is om de analyse te beperken tot de essentie en niet te verzanden in details. Het risico is dat de analyse (en het programma) anders te weinig focus krijgen.

3. *De analyse geeft de lokale situatie voldoende weer*. Hoewel er vaak landelijke tendensen zijn in oorzaken van schooluitval en jeugdwerkloosheid verschillen de lokale omstandigheden. Daarbij gaat het niet alleen om de bevolkingssamenstelling (zoals opleidingsniveau, arbeidsdeelname, gemiddeld inkomen) maar ook om de organisatie in de regio: hoe is bijvoorbeeld de samenwerking tussen het Doorstroompunt en Werk & inkomen? En tussen scholen? Hoe is het bedrijfsleven betrokken?

Leeswijzer

Deze regionale analyse bevat dus een kwantitatief deel, waarin met behulp van cijfers antwoord wordt gegeven op de vraag: waar staan de regio's nu? Daarnaast is er ook een kwalitatief deel waarbij de lokale context in kaart wordt gebracht. In dit tweede deel wordt onder meer gekeken naar het bestaande regionale aanbod, de sterke kanten daarvan en wat er nog beter kan, en naar overlap en witte vlekken. En tot slot is er een derde deel dat op basis van de eerste twee delen een eerste aanzet geeft voor bouwstenen voor de toekomst. Op hoofdlijnen is onze aanpak als volgt:

Figuur 1.1. Aanpak regioanalyse in drie delen

1. Regio's in cijfers

In het eerste deel hebben we een analyse gemaakt van de situatie in de beide regio's ten aanzien van voortijdig schoolverlaters en jeugdwerkloosheid. Hoe reizen jongeren door het onderwijssysteem? Hoeveel schooluitval is er (relatief en absoluut)? Waar zitten ze en wie zijn het, verdeeld naar schoolniveau en opleiding? Hoe vergaat het jongeren die zijn uitgevallen? Waar zitten zij één jaar later (werk, opleiding of nog steeds vsv-er)? Zijn er hierin verschillen per gemeenten? Deze vragen worden beantwoord met behulp van de tool, en bevat dus een benchmark op al deze onderdelen met gemeenten en regio's die qua sociaaleconomische status vergelijkbaar zijn met Noord-Kennemerland en West-Friesland. De resultaten van deze fase staan beschreven in hoofdstuk 2.

2. Analyse huidige aanbod

Vervolgens is een inventarisatie gemaakt van het ondersteuningsaanbod voor kwetsbare jongeren in de regio's. We hebben daarbij gekeken naar zowel het reguliere aanbod als de extra voorzieningen vanuit het vsv-programma, binnen én buiten het onderwijs. In aanvulling op de deskresearch hebben we in deze fase gesprekken gevoerd met betrokkenen uit het onderwijs, bij gemeenten en de doorstroompunten. Het resultaat van deze fase is te lezen in hoofdstuk 3.

3. Bouwstenen voor de toekomst

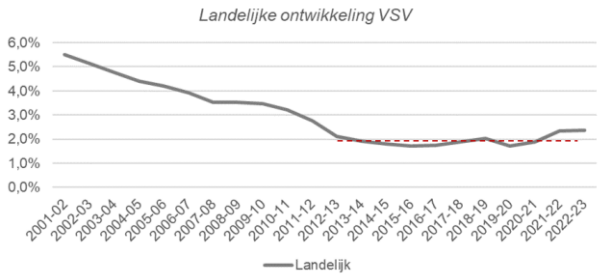
Op basis van het cijfermateriaal en de analyse van het huidige aanbod zijn enkele richtingen, geformuleerd voor de aanpak in de toekomst. In hoofdstuk 4 beschrijven we deze.

2. Regio’s in cijfers

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de wijze waarop leerlingen in Noord-Kennemerland en West-Friesland door het schoolsysteem stromen, uitvallen en hoeveel jongeren vervolgens worden toegeleid naar een passende plek. We vergelijken dit met het gemiddelde van de benchmarkregio’s. Vanwege de centrale functie die Alkmaar en Hoorn hebben in de regio’s, krijgen deze gemeenten apart aandacht in deze analyse. We starten met een selectie van de gebieden (DSP-regio’s en gemeenten) die qua bevolkingssamenstelling lijken op die in Noord-Kennemerland en West-Friesland en hetzelfde doen we voor Alkmaar en Hoorn (paragraaf 2.1). Vervolgens vergelijken we doorstroom, schooluitval en de reis van de leerling door het schoolsysteem (paragraaf 2.2). Tot slot volgt een overzicht van de vsv-ers één jaar later en de NEET-jongeren, jongeren die niet in school zitten of aan het werk zijn (paragraaf 2.3). Hiermee volgt dit hoofdstuk de logische weg langs de betrokken partijen: onderwijs, DSP en gemeenten.

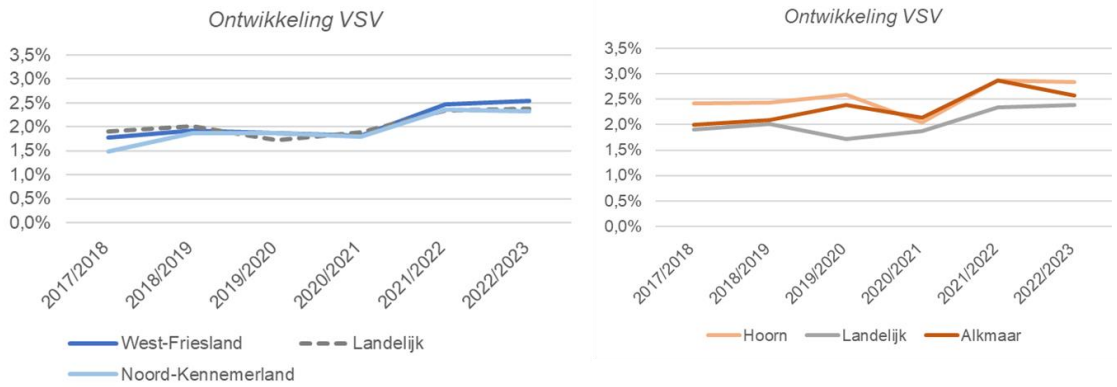
2.1. Selectie benchmark

De landelijke vsv-cijfers laten de afgelopen 20 jaar - sinds er volop aandacht is voor het probleem - een forse daling zien. Was het gemiddelde uitvalpercentage in 2001 nog 5,5 procent, inmiddels ligt het rond de 2 procent[1]. In de laatste paar jaar is er geen daling meer, maar een stijging. Het meest recente percentage vsv-ers is 2,4 procent (schooljaar 2022/2023).

De uitval in Noord-Kennemerland en West-Friesland ligt in de afgelopen jaren rond het landelijk gemiddelde, alleen in het laatste jaar is het in West-Friesland iets hoger. Hoorn en Alkmaar liggen boven het landelijk gemiddelde (rechterkant van figuur 2.1).

Figuur 2.1. Aandeel vsv-ers Nederland afgelopen 6 jaar, versus regio’s en contactgemeenten

Bron: DUO, bewerking LPBL.

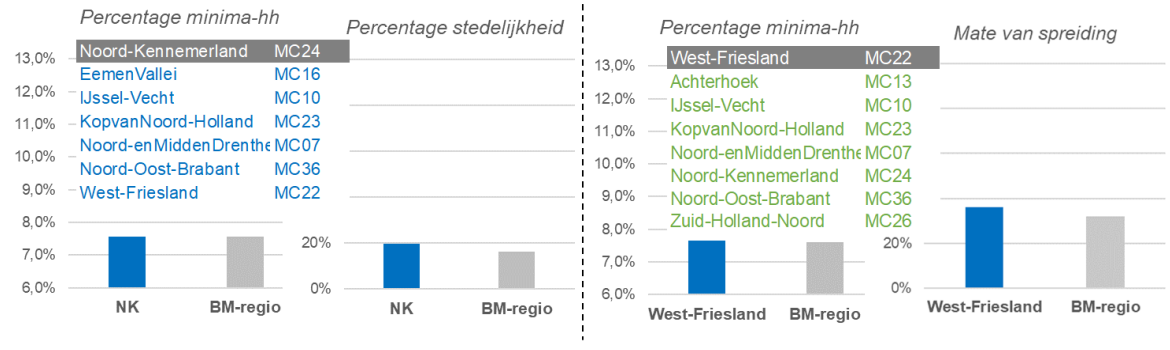
[1] Daarbij zij opgemerkt dat er tussentijds een definitiewijziging heeft plaatsgevonden (rond 2012) die ook van invloed is geweest.

Het is echter de vraag wat deze vergelijking (met landelijke cijfers en ook onderling) zegt. Het is belangrijk om rekening te houden met de bevolkingssamenstelling. Er is namelijk een duidelijke correlatie tussen sociaaleconomische kenmerken (SES) ofwel de kwetsbaarheid van de inwoners en onderwijsresultaten: hoe lager de SES - ofwel hoe hoger de kwetsbaarheid - hoe minder (door)stroom naar de hogere onderwijsniveaus en hoe hoger de verwachte uitval. Een 'platte' vergelijking van de regio met het Nederlands gemiddelde of van de gemeenten onderling zegt daarom in eerste instantie nog niet zo veel.

Om inzicht te krijgen in de uitval van leerlingen *in relatie tot* de bevolkingssamenstelling (is het veel of misschien juist weinig?) hebben we een benchmark uitgevoerd. We maken hierbij gebruik van gegevens die beschikbaar zijn bij het CBS en DUO en hebben gebieden geselecteerd die qua bevolkingskenmerken en qua stedelijkheid lijken op de beide regio's (DSP-regio's) en Alkmaar en Hoorn (gemeenten). Voor een toelichting op de gebruikte indicatoren verwijzen we naar de bijlage. Voor de mate van kwetsbaarheid hanteren we het percentage minima huishoudens in een gebied. Voor de stedelijkheid is de bevolkingsdichtheid een maat, en voor de spreiding het percentage huishoudens in de contactgemeente.

Onderstaand figuur laat de geselecteerde regio's zien voor Noord-Kennemerland en West-Friesland. Het aandeel minima huishoudens in beide regio's is 7,6 procent. De benchmark-gebieden zijn zo gekozen dat voor beide het gemiddelde vergelijkbaar is en de stedelijkheid en spreiding ook beperkt afwijken. De benchmark voor beide regio's verschilt, met name doordat de stedelijkheid en spreiding anders zijn. Wel zitten beide regio's ook in elkaars benchmark.

Figuur 2.2. Benchmark: selectie van regio's

Bron: CBS / DUO, bewerking LPBL

Voor Alkmaar en Hoorn is eenzelfde soort selectie gemaakt. De vergelijkbare gemeenten die eruit komen zijn:

- Voor Alkmaar (9,8% minima): Assen, Breda, Doetinchem, Middelburg (Z.), 's-Hertogenbosch, Tiel en Zwolle.
- Voor Hoorn (9,7% minima): Beverwijk, Gouda, Hilversum, Leidschendam-Voorburg, Maassluis, Rijswijk (ZH.), Westervoort, Zaanstad, Zwijndrecht.

2.2. Schooluitval in beeld

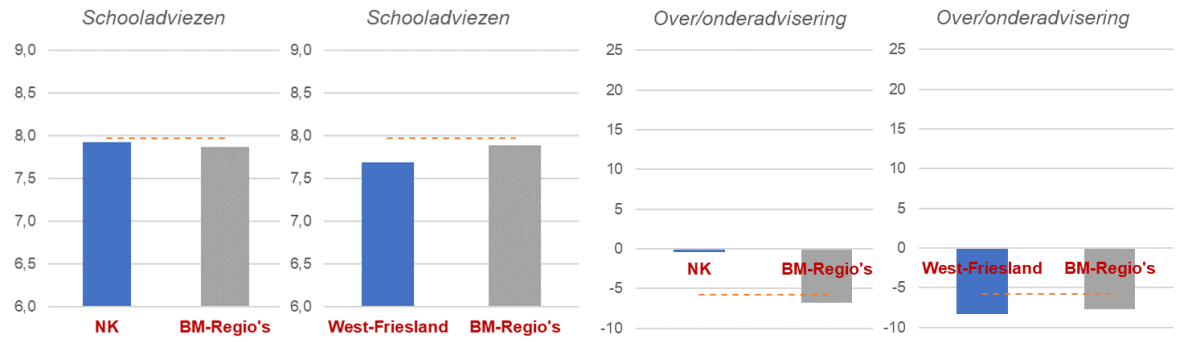
In de volgende paragrafen wordt steeds een gemiddelde berekend voor de benchmarkregio's van zowel Noord-Kennemerland als West-Friesland. Hier worden de cijfers van de regio's tegen afgezet. Ditzelfde is gedaan voor de benchmarkgemeenten en respectievelijk Alkmaar en Hoorn. Deze figuren zijn te vinden in de bijlage.

2.2.1. Doorstroom schoolsysteem

Primair onderwijs

Vergeleken met de benchmarkregio's krijgen leerlingen in het primair onderwijs (po) in Noord-Kennemerland een even hoog schooladvies. In West-Friesland krijgen leerlingen een lager advies. Daarbij geldt dat er in West-Friesland sprake is van onder-advisering. Dit is het saldo van over- en onder-advisering ten opzichte van de cito-score. Dat wil zeggen dat het aandeel leerlingen met een advisering ónder hun score op de eindtoets groter is dan het aandeel leerlingen dat een advies heeft dat boven de eindtoets-score ligt. Dit negatieve saldo is overigens redelijk vergelijkbaar met de benchmark (rechterkant van figuur 2.4).

Figuur 2.3. Benchmark: primair onderwijs

Adviezen oplopend schaal van 1 t/m 11: van Pro (1), Vmbo K/T, GT, GT/Havo, Havo naar Vwo (11).

Saldo van aandeel leerlingen met over-advisering en onder-advisering. Laag is meer onder-advisering.

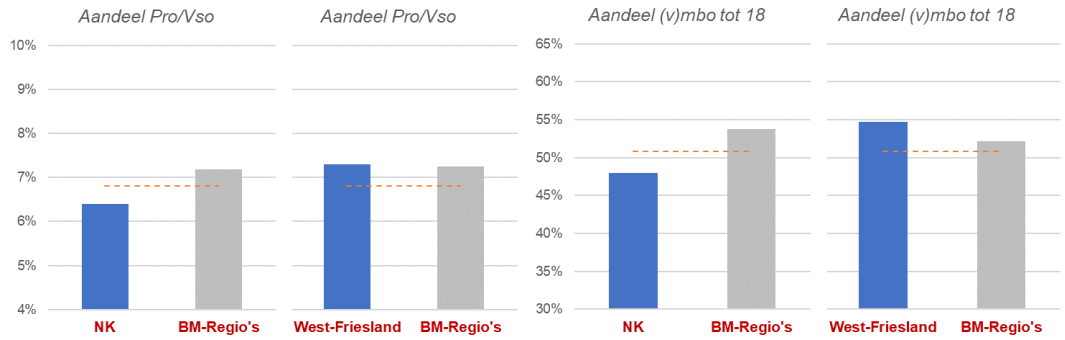
Bron: CBS / DUO, bewerking LPBL.

Voortgezet onderwijs

Het aandeel leerlingen dat naar praktijkonderwijs (pro) of voortgezet speciaal onderwijs (vso) gaat is in Noord-Kennemerland lager dan in de benchmark. Dit komt waarschijnlijk doordat het aandeel pro lager is (zie hieronder). Ook het aandeel jongeren dat naar het (v)mbo gaat is hier lager dan in de benchmark (en dan het landelijk gemiddelde dat op ruim 50% ligt = oranje stippellijn).

In West-Friesland is het aandeel pro en vso gelijk aan de benchmark. Het aandeel jongeren onder de 18 jaar dat naar het (v)mbo gaat is juist groter. In deze regio gaan dus méér jongeren via de beroepsgerichte route.

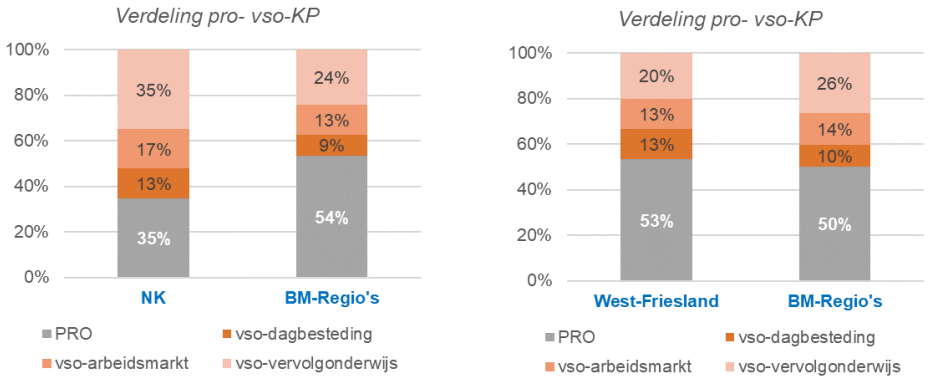
Figuur 2.4. Benchmark: voortgezet onderwijs

Bron: DUO, bewerking LPBL

Het aandeel dat naar pro of vso gaat is zoals gezegd in Noord-Kennemerland lager dan in de benchmark. Onderstaand figuur laat zien dat dit waarschijnlijk ligt aan het lage aandeel in het praktijkonderwijs. Gecorrigeerd hiervoor is de verdeling binnen het vso over de verschillende profielen wel vergelijkbaar met de benchmark. West-Friesland wijkt in dit opzicht niet zoveel af van de benchmark. Er is iets meer pro en vso-dagbesteding.

Figuur 2.5. Benchmark: voortgezet onderwijs

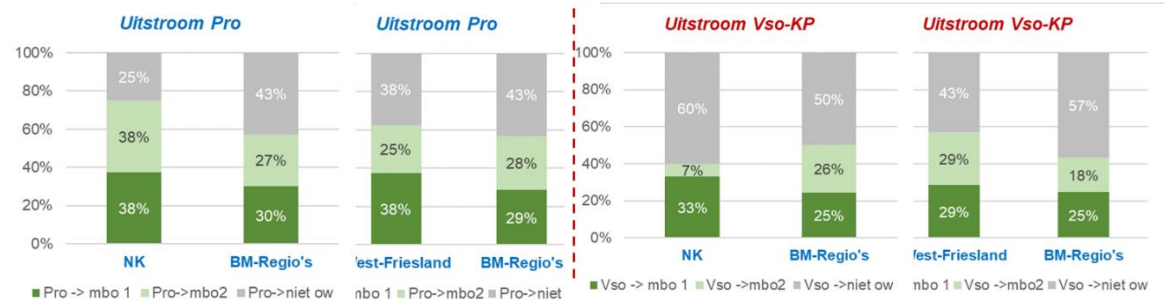

Bron: DUO, bewerking LPBL

Onderstaand figuur laat zien dat in Noord-Kennemerland meer jongeren dan in de benchmark vanuit het pro doorstromen naar onderwijs, met name naar niveau 2. Daar tegenover zien we vanuit het vso juist een relatief lage uitstroom naar het onderwijs (40% t.o.v. 50% in de benchmark).

In West-Friesland is er zowel in het pro als het vso méér doorstroom naar onderwijs dan in de benchmark.

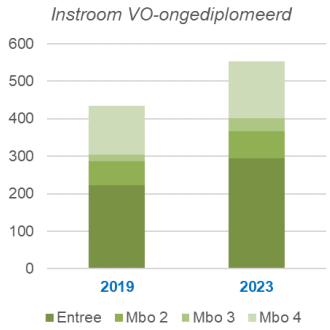
Figuur 2.6. Benchmark: voortgezet onderwijs

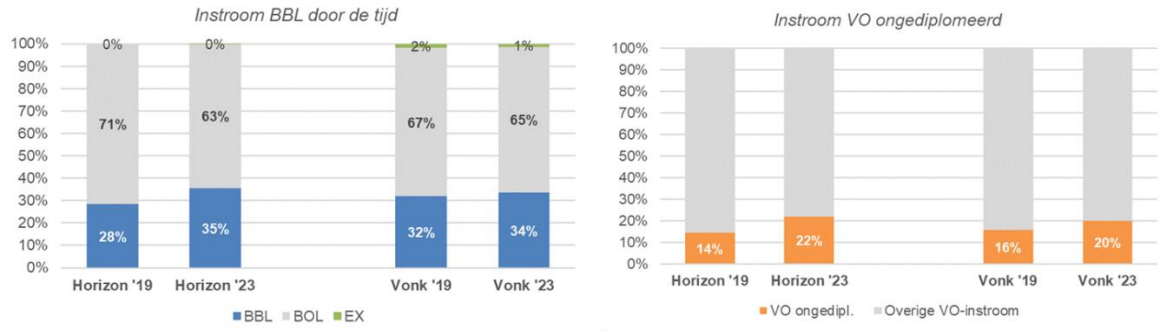
Bron: DUO, bewerking LPBL

Vervolgens kijken we naar de overige instroom in het mbo in de regio (figuur 2.7). We zien een toename in de aantallen die instromen in de (meer werkgerichte) BBL-opleidingen bij het Horizon College en Vonk. Uit de interviews blijkt dat er sprake is van een andere groep jongeren die start met een BBL-opleiding dan voorheen: ze zijn jonger en hebben vaker nog geen werkplek. De geconstateerde ontwikkeling past bij een veranderende behoefte van jongeren.

Opvallend verder is de toename van vo-ongediplomeerden in de instroom. Met name bij het Horizon College is deze groot: het aandeel in de totale instroom uit het vo is gestegen van 14 procent naar 22 procent (+50%). Inmiddels gaat het om circa 550 leerlingen, zie hiernaast. Het is een groep die vaak extra aandacht nodig heeft. Vaak weten leerlingen (nog) niet goed wat ze willen, is er sprake van weinig motivatie en een gebrek aan schoolse vaardigheden.

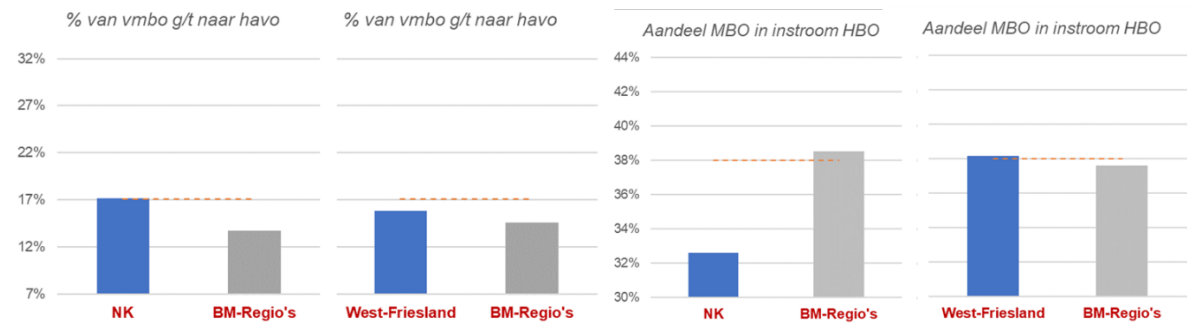
Figuur 2.7. Benchmark: instroom middelbaar beroepsonderwijs

Bron: DUO, bewerking LPBL

In onderstaand figuur kijken we naar stapeling: het aandeel jongeren dat met een vmbo-g/t diploma doorstroomt naar de havo. Dit ligt in beide regio's, maar met name in Noord-Kennemerland, hoger dan in de benchmark-gebieden. Daarentegen zien we dat de instroom in het hbo vanuit het mbo in Noord-Kennemerland juist lager is. Voor West-Friesland geldt dat ook dit net iets hoger is dan de benchmark.

Figuur 2.8. Benchmark: opstroom hoger onderwijs

Bron: DUO, bewerking LPBL

We merken hierbij op dat deze indicator (net als de andere indicatoren) niet impliceert dat hoger ook beter is. Veel meer gaat het over het in kaart brengen van de verschillen tussen vergelijkbare gebieden, waarbij een groot verschil de vraag oproept of en hoe jongeren op een *passende* plek terecht komen. Dat wil zeggen: een plek die recht doet aan hun potentie en aan het tempo van hun ontwikkeling.

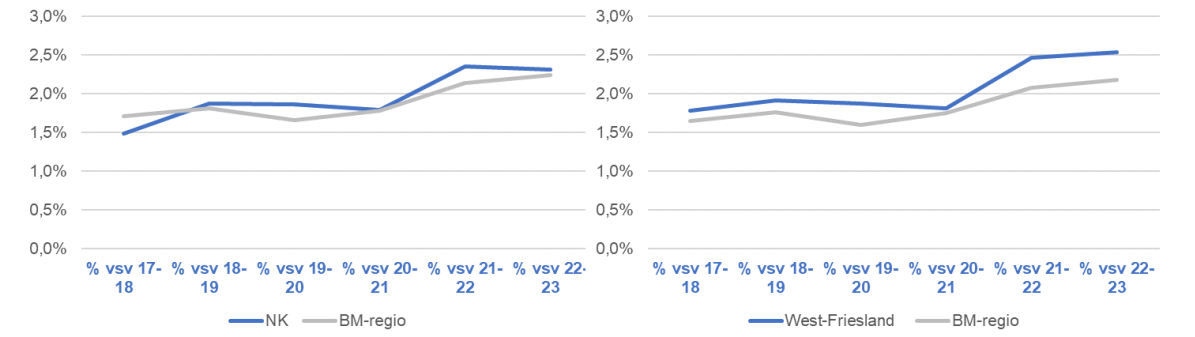
2.2.2. Voortijdig schoolverlaten

In deze paragraaf vergelijken we de vsv-percentages van de beide regio's met de benchmarkgebieden.

Ontwikkeling uitval

Terugkijkend over de afgelopen zes jaar ligt het uitvalpercentage in Noord-Kennemerland iets boven of op het benchmark-gemiddelde. In het laatste jaar is het vergelijkbaar met het gemiddelde (linker figuur).

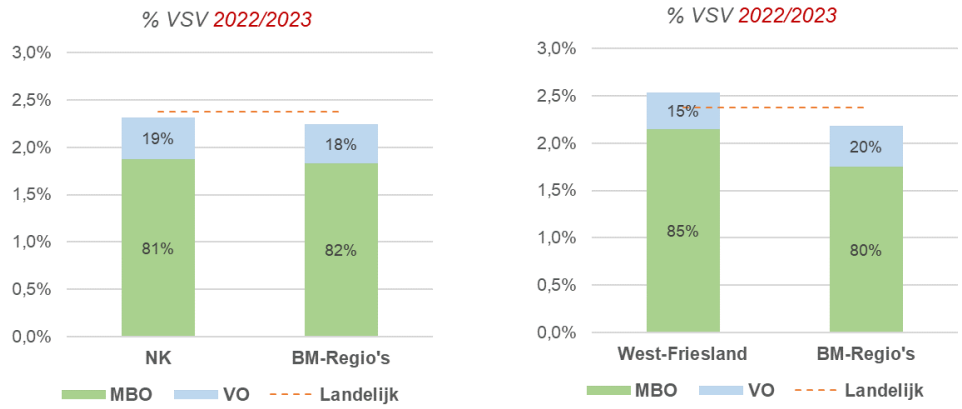
Figuur 2.9. Benchmark: ontwikkeling vsv regio's

Bron: DUO, bewerking LPBL

In de afgelopen twee jaren zien we dat de uitval in West-Friesland hoger is dan in de benchmark. Dit is ook zichtbaar in de figuur hieronder. Duidelijk is ook dat in deze regio een groter deel van de uitgevallen jongeren afkomstig is uit het mbo. Dit wordt deels verklaard door het grotere aandeel van het mbo in het totaal.

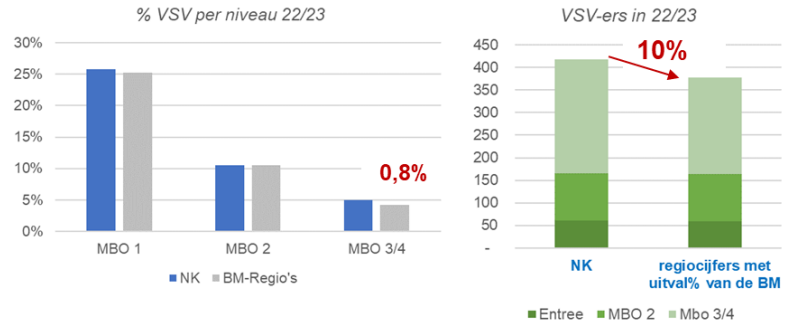
Figuur 2.10. Benchmark: vsv regio in 2022/2023

Bron: DUO, bewerking LPBL * vo is inclusief vavo

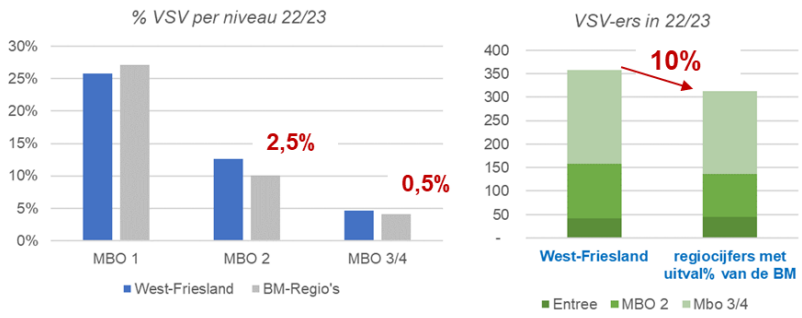
Als we inzoomen op de uitvalpercentages per niveau in het mbo zien we in Noord-Kennemerland dat de uitval op niveau 3/4 hoger is dan in de benchmark (0,8%). In West-Friesland geldt dit ook voor zowel niveau 2 als niveau 3 /4 (2,5% en resp. 0,5% hoger), zie figuren hieronder. Als we de uitvalpercentages van de benchmark toepassen op de cijfers van de regio (aantallen leerlingen) zien we dat er een verschil ofwel potentie is van 10 procent, met name op niveau 3/4, voor beide regio's. Met andere woorden: de verschillen in uitval met de benchmark op niveau 3 en 4 lijken procentueel gezien klein, maar omdat het gaat om grote aantallen is de potentie aanzienlijk.

Figuur 2.11. Benchmark: vsv als percentage van het totaal per niveau in het Mbo, NK 2022/2023

Bron: DUO, bewerking LPBL

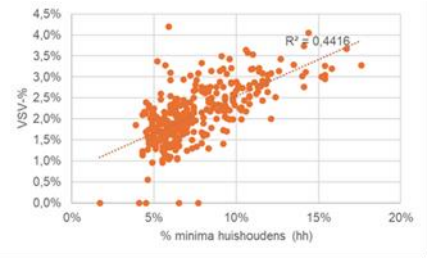
Figuur 2.12. Benchmark: vsv als percentage van het totaal per niveau in het Mbo, WF 2022/2023

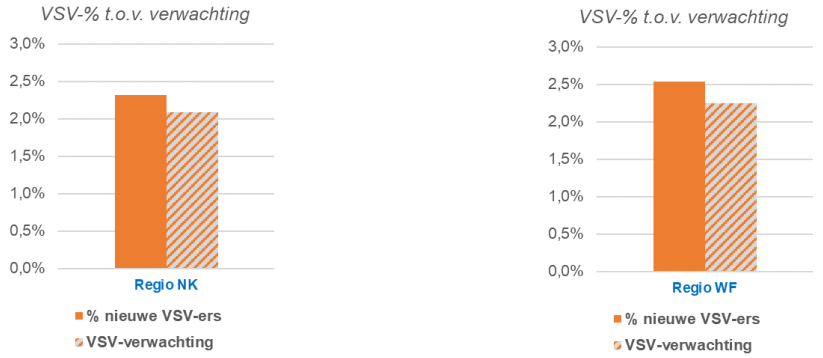
Bron: DUO, bewerking LPBL

Een andere manier om te kijken naar de (mogelijke) potentie voor de regio is om het werkelijke vsv-percentage af te zetten tegenover het verwachte percentage gegeven de bevolkingssamenstelling. Deze verwachting is gebaseerd op een regressieanalyse: een schatting van de schooluitval op basis van minima huishoudens, bevolkingsdichtheid en spreiding van de huishoudens in de regio.

Het beeld dat uit de benchmark komt wordt bevestigd door de regressieanalyse. Het werkelijke vsv-percentage ligt ongeveer 10 procent hoger dan de verwachting voor de regio. Op basis van beide analyses (benchmark en regressie) is er dus ruimte voor potentie als het gaat om de schooluitval, met name op mbo niveau 3 en 4. Dit is een belangrijk aandachtspunt.

Figuur 2.13. Werkelijk vsv-percentage afgezet ten opzichte van de verwachting

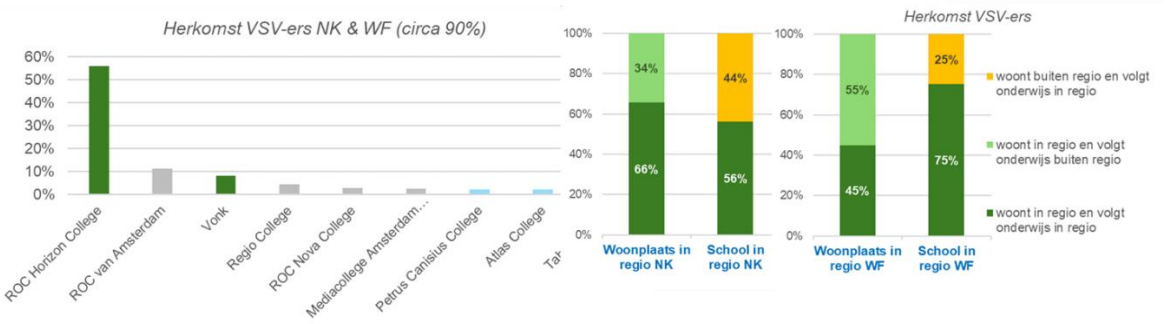

Bron: DUO & CBS, regressie door LPBL

Herkomst vsv-ers in de regio

Circa 55 procent van alle uitvallers uit beide regio's komt van het Horizon. Logischerwijs is dit dan ook de belangrijkste onderwijspartner in de vsv-aanpak. Met ROC van Amsterdam en Vonk samen gaat het om bijna driekwart van de vsv-ers. Voor Noord-Kennemerland geldt dat een groot deel van de uitvallers buiten de regio woont maar hier onderwijs volgt (geel). Voor WF zien we juist andersom dat meer dan de helft van de vsv-ers buiten de regio naar school gaat (lichtgroen). Dit is een aandachtspunt maar wordt ondervangen doordat er besloten is om samen te werken in het vsv-programma. Dit past bij de verwevenheid van en het 'verkeer tussen' de regio's.

Figuur 2.14. Herkomst vsv-ers naar scholen en woonplaats

Bron: DUO, bewerking LPBL

Om vervolgens te kunnen beoordelen of de uitval binnen de opleidingen hoog of juist laag is, vergelijken we de opleidingen op het niveau van hoofdgroepen met overige instellingen. We zien geen opleidingen die het duidelijk beter doen. Opleidingen die negatief afwijken van het gemiddelde zitten bij Horizon en zijn: Afbouw, hout en onderhoud, uiterlijke verzorging en Cross-over. Bovenstaande overzicht geeft aan dat onderwijsteams mogelijk van elkaar kunnen leren in het succesvol voorkomen van schooluitval[2].

Figuur 2.15. Horizon & Vonk: opleidingen met relatief veel en relatief weinig vsv-ers

Hoofdgroep	% uitval Horizon	% NL	Verschil
Zorg en welzijn	4%	5%	1%
Entree	25%	26%	1%
Economie en administratie	7%	6%	-1%
Techniek en procesindustrie	6%	5%	-1%
Horeca en bakkerij	6%	7%	1%
Handel en ondernemerschap	9%	9%	0%
Veiligheid en sport	6%	6%	0%
Afbouw, hout en onderhoud	11%	7%	-4%
Cross-over	16%	9%	-7%
Informatie en communicatietechnologie	5%	6%	1%
Uiterlijke verzorging	13%	8%	-5%
Mobiliteit en voertuigen	6%	6%	0%
Bouw en infra	4%	5%	1%
Transport, scheepvaart en logistiek	6%	7%	1%
Media en vormgeving	5%	5%	0%
Voedsel, natuur en leefomgeving	te klein		

Hoofdgroep	% uitval Vonk	% NL	Verschil
Voedsel, natuur en leefomgeving	4%	5%	1%
Veiligheid en sport	7%	6%	-1%
Zorg en welzijn	6%	5%	-1%
Entree	25%	26%	0%

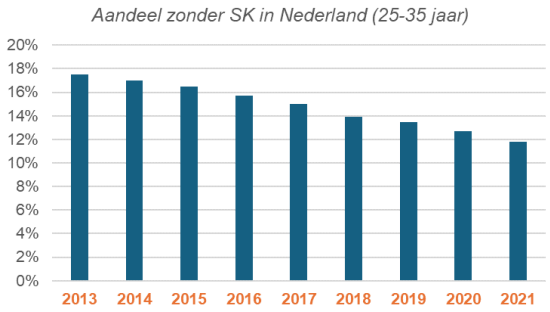
Bron: DUO, bewerking LPBL.

2.3. Reis van de leerling

De genoemde doorstroom- en vsv-cijfers zijn de basis voor de '*reis van de leerling*'. Dit is een schematische weergave van de manier waarop leerlingen door het schoolsysteem gaan. Het geeft in één oogopslag een beeld van de regio. We zetten deze opnieuw af tegen het gemiddelde van de benchmark. Het maakt duidelijk waar je het uiteindelijk voor doet. Zo is er in Nederland, sinds er structureel aandacht is voor het thema schooluitval, een daling van het aantal jonge mensen zonder startkwalificatie.

[2] Op verzoek van het Horizon College heeft LPBL, op basis van extra aangeleverde gegevens, gekeken of er een verband is tussen de mate waarin teams signaleren en doorverwijzen en de (relatieve) uitval. Een korte toelichting op de belangrijkste resultaten is te vinden in hoofdstuk 3.

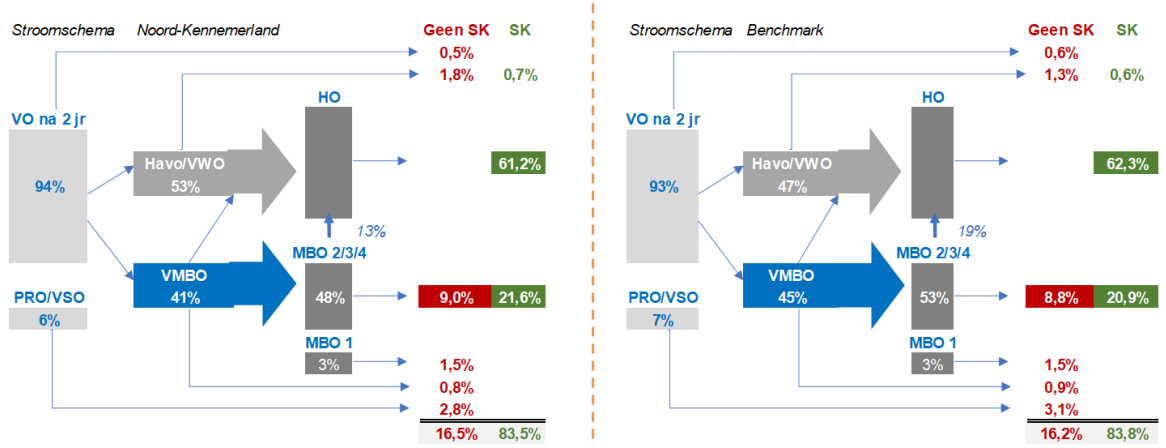
Om te komen van de vsv-cijfers tot de reis van de leerling zijn de jaarlijkse vsv-cijfers omgerekend naar de kans die een leerling heeft om uit te vallen, binnen het schooltype waar hij of zij zit. Daarnaast zijn de uit- en doorstroomcijfers gebruikt. Vervolgens resulteren de uitval percentages gedurende zijn of haar volledige *schoolloopbaan*. Op deze manier zijn de doorstroomschema's voor beide regio's en de benchmark opgesteld.

Stroomschema Noord-Kennemerland

Iedere leerling start in het basisonderwijs: de instroom, die gelijk is aan 100 procent. De leerlingen verdelen zich vervolgens over verschillende schooltypen en -niveaus, waarbij er op-, af- en doorstroom kan plaatsvinden. De uitstroom is weergegeven in groen (mét startkwalificatie) en rood (zonder startkwalificatie). Voor de regio Noord-Kennemerland is dit laatste afgerond ruim 16 procent[3]. Dit is vergelijkbaar met het percentage in de benchmark.

Figuur 2.16. Reis van de leerling Noord-Kennemerland en de benchmark

Bron: DUO en CBS, bewerking LPBL

Het figuur vat samen wat we in voorgaande paragrafen al zagen: in de regio reist een minder groot deel van de leerlingen via beroepsgerichte opleidingen 47 procent (= 6% + 41%) versus 52 procent in de benchmarkregio's. Tegelijk zien we (iets) meer schooluitval, jongeren die zonder startkwalificatie het schoolsysteem verlaten vanuit het mbo 11 procent (= 9% + 1,5%) t.o.v. 10 procent. Dit is dan ook het belangrijkste aandachtspunt. Er is ruimte voor verbetering (10 procent). Verder is daarnaast ook een aandachtspunt het verschil in opstroom via het mbo, ook hier lijkt potentie mogelijk.

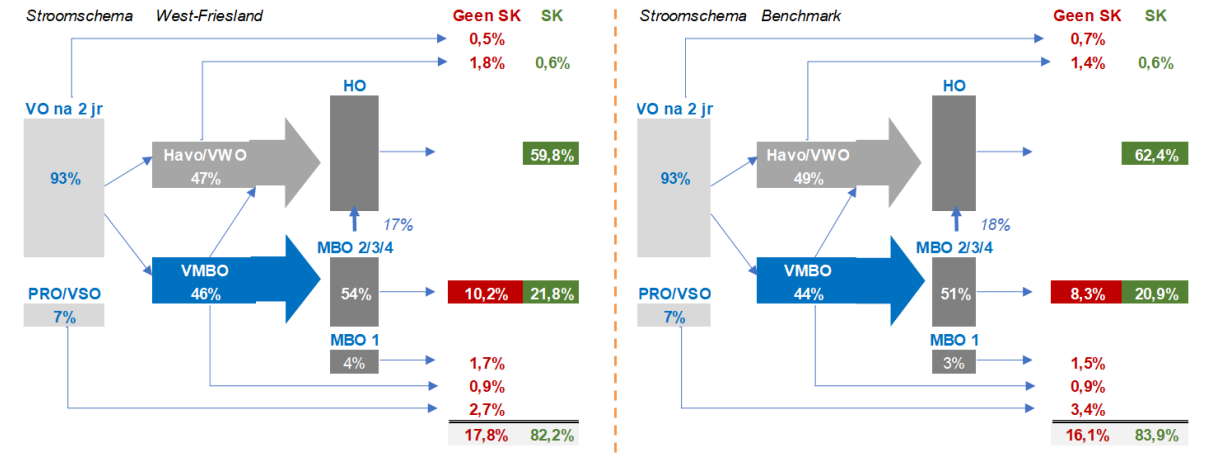
Stroomschema West Friesland

Voor West Friesland is het percentage jongeren dat het schoolsysteem initieel verlaat zonder startkwalificatie afgerond 18 procent. Dit is duidelijk meer dan in de benchmark. Dit komt hoofdzakelijk doordat

[3] Exclusief eventuele terugstroom naar school na verloop van tijd. Cijfers van het CBS laten zien dat van de vsv-ers gemiddeld 25% binnen 5 jaar alsnog een startkwalificatie haalt.

er meer uitval is in het mbo dan in het gemiddelde van de benchmark. Vervolgvragen hierbij zijn waar deze jongeren terecht komen, en of terug naar school de meest passende oplossing is, of dat vormen van praktijkleren meer voor de hand liggen? De volgende paragraaf gaat hier nader op in.

Figuur 2.17. Reis van de leerling West Friesland en de benchmark

Bron: DUO en CBS, bewerking LPBL

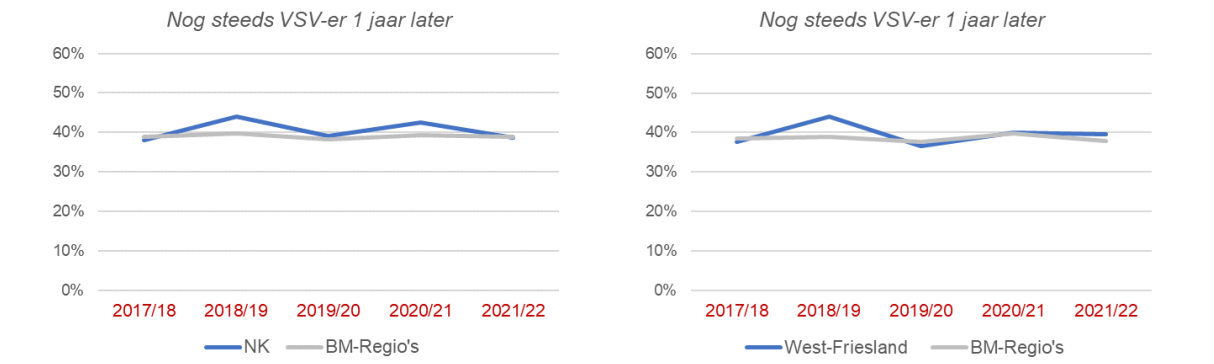
2.3. Passende plek kwetsbare jongeren

Deze paragraaf gaat verder in op de doorstroompunten en de verschillende gemeenten binnen de regio.

Vsv-ers één jaar later

Om het beeld compleet te maken kijken we als eerste naar hoe het jongeren die zijn uitgevallen vergaat: waar zitten zij één jaar later? Er zijn daarbij drie categorieën: op school, aan het werk of nog steeds vsv-er. Onderstaand figuur laat aan de linkerkant zien dat het aandeel jongeren dat een jaar na uitval nog steeds vsv-er is in Noord-Kennemerland de afgelopen jaren boven of op het niveau van de benchmark ligt. Voor West-Friesland geldt hetzelfde.

Figuur 2.18. Benchmark: positie vsv-er één jaar later (periode van vijf jaar)

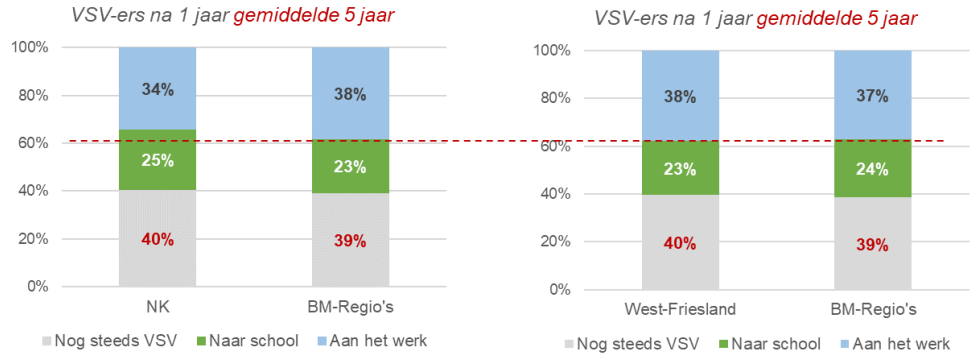

Bron: DUO, bewerking LPBL

Dit is ook terug te zien in figuur 2.19 waar het gemiddelde van de afgelopen 5 jaar is weergegeven. Voor beide regio's ligt het aandeel dat nog steeds vsv-er is iets hoger. Opvallend hier is dat er in Noord-Kennemerland meer jongeren terug naar school gaan en dat er minder jongeren aan het werk zijn (34%

versus 38%). Hier ligt mogelijk een aanknopingspunt voor de toekomst, zie ook deel 2 ‘aanbod in de regio’.

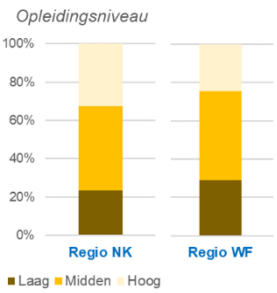
Figuur 2.19. Vergelijking van de regio: positie vsv-er één jaar later (periode van vijf jaar)

Bron: DUO, bewerking LPBL

Voor West Friesland zien we een ander beeld. Hier gaan er juist minder jongeren terug naar school (verschil 1,6%) en iets meer aan het werk (verschil 0,6%). Een analyse van de onderliggende cijfers laat overigens wel grote verschillen zien *binnen* de regio. Opvallend is het hoge aandeel jongeren dat na uitval aan het werk gaat in Koggenland en Medemblik, in beide gemeenten is dit 42 procent.

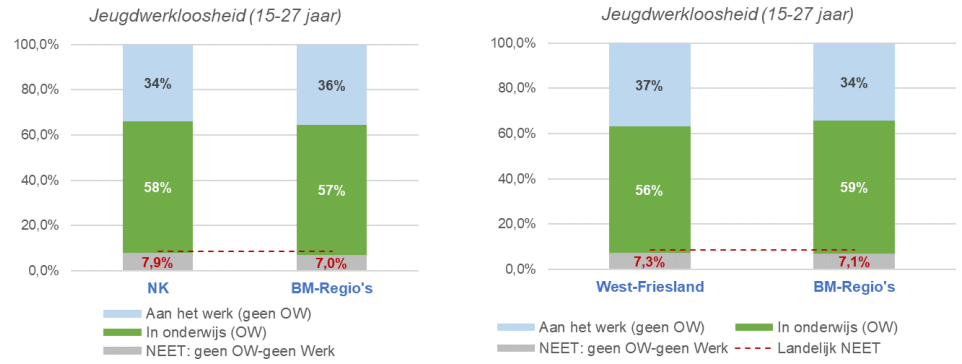
Ook tussen de twee regio’s zien we een groot verschil. Dit vraagt om een verder analyse naar wie die jongeren zijn die aan het werk gaan. Het kan mogelijk samenhangen met de meer op werkgerichte mentaliteit van de bevolking. Inzicht in de bevolkingssamenstelling kan een eerste indicatie geven, de figuur hiernaast laat zien dat het opleidingsniveau in Noord-Kennemerland hoger is dan in West-Friesland. Hoewel het een positieve ontwikkeling is dat jongeren ook zonder startkwalificatie aan het werk zijn, is het tegelijkertijd ook een aandachtspunt als het gaat om het behouden van (duurzaam) werk in de toekomst.

Eerste overzicht NEET-jongeren

Wanneer we naar *alle* jongeren kijken in de leeftijd van 15 tot 27 jaar zien we dat er in Noord-Kennemerland meer NEET-jongeren zijn. Ook in deze groep zijn er minder jongeren aan het werk dan in de benchmark.

Figuur 2.20. Benchmark: percentage NEET-jongeren (Not in Education, Employment or Training) 2022

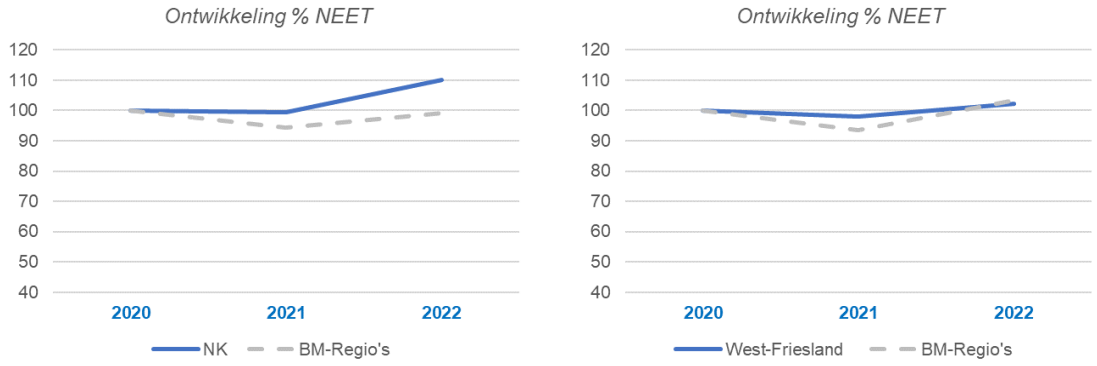

Bron: CBS, bewerking LPBL

Ook het beeld voor West Friesland lijkt op de verdeling van vsv-ers na één jaar, in de zin dat er duidelijk meer jongeren aan het werk zijn en minder nog op school zitten. Het aandeel NEET-jongeren, de jongeren die niet aan het werk zijn of naar school gaan, is vergelijkbaar met de benchmark.

In West-Friesland is niet alleen het meest recente jaar vergelijkbaar met de benchmark, dat geldt ook voor de ontwikkeling over de afgelopen 3 jaar (fig 2.21). Voor Noord-Kennemerland geldt dat het percentage de afgelopen jaren sterker is gestegen dan in de benchmark.

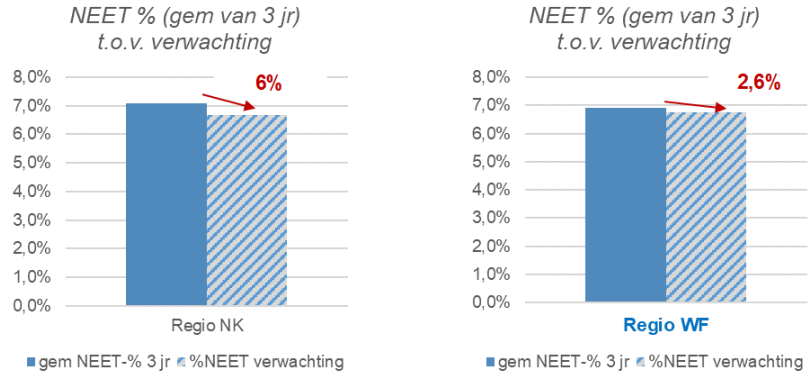
Figuur 2.21. Ontwikkeling NEET afgelopen 3 jaar

Bron: CBS, bewerking LPBL

Een vergelijking tussen het verwachte percentage (o.b.v. regressieanalyse) en het werkelijke NEET-percentage laat zien dat er in beide regio's meer NEET-jongeren zijn dan de verwachting is o.b.v. de populatie. Dit geldt in Noord-Kennemerland sterker dan in West-Friesland. Deze analyse komt overeen met de uitkomsten uit de benchmark. Per saldo is er dus potentie voor verbetering in het begeleiden van jongeren naar school of werk. Een startpunt is in elk geval om deze jongeren (beter) in beeld te krijgen.

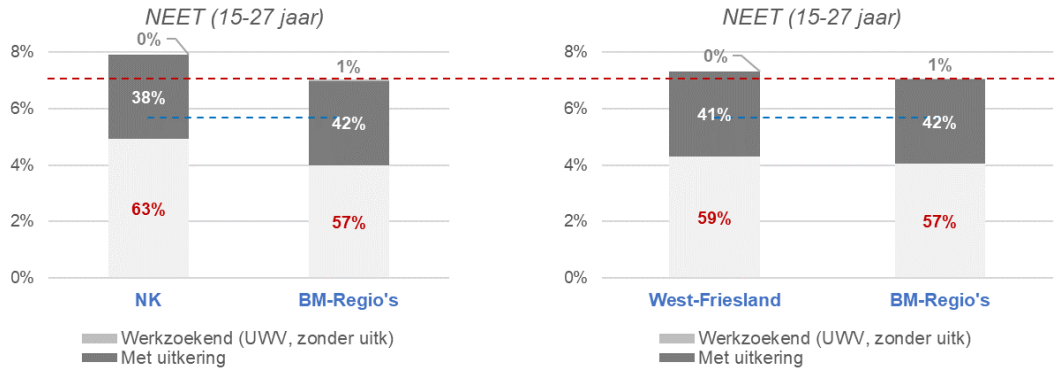
Figuur 2.22. Vergelijking werkelijke percentage NEET-jongeren en de verwachting o.b.v. regressie

Bron: CBS, bewerking LPBL

Niet alleen het percentage NEET-jongeren is hoger in Noord Kennemerland, maar ook de verdeling van het aandeel met en zónder uitkering is anders. Dit is interessant omdat het een nader beeld geeft van wie de jongeren zonder opleiding en werk zijn. De jongeren mét uitkering zijn namelijk al bekend bij Werk & Inkomen. Het gaat in deze regio om ongeveer 38 procent. Maar ook van de overige 63 procent, de groep zonder uitkering die ook wel 'niet in beeld' wordt genoemd, geldt dat een deel al in beeld is, maar ergens anders. Dat wordt hieronder nader toegelicht. Overigens zijn het met name deze NEET-jongeren zónder uitkering die maken dat het totale percentage hoog is in de regio (in vergelijking met de benchmark). Voor West Friesland zijn de verschillen met de benchmark minder groot.

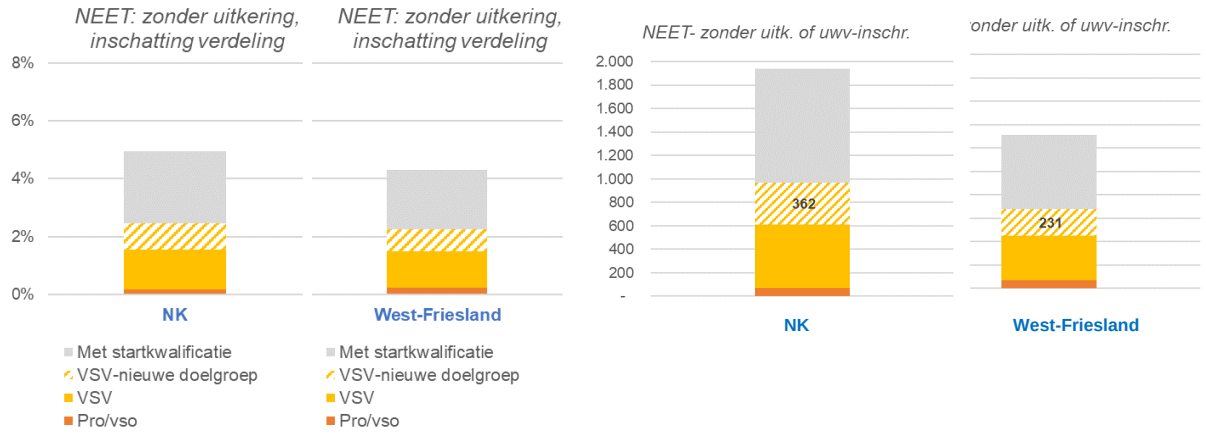
Figuur 2.23. verdeling van de NEET-jongeren met en zonder uitkering

Bron: CBS, bewerking LPBL

Op basis van leeftijdsgegevens, een nieuwe indeling van het CBS, de vsv-aantallen en een inschatting van het aandeel pro/vso uitstroom in de NEET-aantallen, is een verder invulling gemaakt van de groep 'zonder uitkering'. Onderstaand figuur laat zien dat een groot deel al bekend is bij het DSP. De inschatting is dat de nieuwe doelgroep van het DSP (23 tot 27 jaar, zonder startkwalificatie) in Noord-Kennemerland uit circa 360 jongeren bestaat en in West Friesland uit zo'n 230 jongeren. Uit eerdere NEET-evaluaties in andere regio's blijkt dat hiervan slechts 10 procent openstaat voor een vorm van ondersteuning. Een grote groep blijkt bij navraag (al) aan het werk (40%), aangemeld voor een opleiding (20%), een zorgtraject (10%) of wil geen hulp (10%).

Figuur 2.24. JWL: inkleuring NEET-jongeren verdeling (links) en in aantallen (rechts)[4]

Bron: CBS, bewerking LPBL

[4] O.a. op basis van NEET-onderzoek in Amsterdam

3. Huidig aanbod

Er is een breed aanbod aan ondersteuning en begeleiding beschikbaar voor jongeren die nu nog naar school gaan maar dreigen uit te vallen of die (recent) uitgevallen zijn. In dit hoofdstuk brengen we in kaart om welke reguliere ondersteuning het gaat (paragraaf 3.1) en wat het aanvullende aanbod is vanuit het vsv-programma (paragraaf 3.2). Dit is gebaseerd op deskresearch en interviews met de belangrijkste betrokkenen.

3.1. Overzicht reguliere ondersteuning

Een inventarisatie van de reguliere ondersteuning van schoolgaande en uitgevallen jongeren gaat noodzakelijkerwijs verder dan alleen het onderwijs. Immers, uitval gaat vaak gepaard met problemen op meerdere leefgebieden. De betreffende jongeren hebben dan ook te maken met meerdere wettelijke regimes en met professionals uit verschillende organisaties. De schema's die bij deze inventarisatie horen zijn vanwege de leesbaarheid opgenomen in de bijlage. Ze laten het reguliere aanbod en de betrokken actoren op hoofdlijnen zien voor de mbo's in de regio en voor de verschillende regiogemeenten (met een kleur als het aanwezig is). In onderstaande paragrafen volgt een toelichting op de schema's aangevuld met bevindingen uit de interviews ten aanzien van de opgaven in de regio.

Opgave en ondersteuning in het onderwijs: vo, pro en vso

In beide regio's is sprake van een toename van jongeren uit het vo die thuis komen te zitten omdat zij het niet redden in regulier onderwijs. Deels met internaliserende problematiek (angst/depressie) en deels met externaliserende problematiek (grensoverschrijdend gedrag). Omdat jeugdzorg lange wachtlijsten kent, komen zorg én onderwijs soms moeilijk van de grond. Voorbeelden van bestaande interventies voor deze groep zijn reizigersdocenten en jeugdzorgprofessionals in de klas op het vso. De geïnterviewden geven aan dat er nog potentie is in het bieden van meer (maatwerk) oplossingen binnen regulier onderwijs.

Praktijkleren is voor pro en vso in de regio sterk ontwikkeld. Dat geldt ook voor de doorstroom naar werk. Hiervoor zijn heldere onderlinge afspraken gemaakt in Route Arbeid. Eén van de geïnterviewden stelde het als volgt: "In deze arbeidsmarktregio zit inmiddels 'in het DNA' dat er aandacht nodig is voor de meer kwetsbare jongeren". Een goed voorbeeld van de innovatieve en pragmatische handelswijze die hiermee gepaard gaat, zijn de preventieve stagetrajecten in het praktijkonderwijs. Een mogelijk aandachtspunt in het pro is de verwachte afname van de 'reguliere' instroom door kansrijk adviseren. Dit is een landelijk beeld, dat overigens in West-Friesland op dit moment niet speelt. Wel neemt in beide regio's de instroom van anderstaligen in het pro sterk toe. Een vraag die daarbij speelt is of jongeren wel op een passende plek zitten. Dat geldt zowel voor jongeren die nu mogelijk een te hoog advies krijgen, als voor nieuwkomers die eigenlijk regulier vo aankunnen, maar waar taal (nu nog) een barrière vormt.

Opgave en ondersteuning in het onderwijs: mbo[5]

Recent is bij zowel Vonk als ROC Horizon College een nieuwe begeleidingsstructuur neergezet. Hierin hebben de onderwijsteams (en met name de studieloopbaanbegeleider c.q. coach) een belangrijke rol in het volgen, signaleren en ondersteunen van leerlingen die extra begeleiding nodig hebben. Echter, door het fusieproces met het Regio College is veel energie van alle betrokkenen gegaan naar het vormen van de nieuwe organisatie. Daardoor staat de uitvoering van de nieuwe structuur onder druk. Daarnaast zien we dat er bij jongeren een toenemende behoefte is aan 'passend onderwijs'. In de nieuwe structuur vraagt dat dus, naast didactische, ook veel pedagogische vaardigheden van de docenten. Geïnterviewden geven aan dat deze vaardigheden in het mbo vaak ontbreken, al zijn er grote verschillen tussen teams en personen.

Een aandachtspunt in de nieuwe structuur is het signaleren en doorverwijzen van kwetsbare jongeren. Worden de jongeren die dat nodig hebben goed ondersteund en/of doorverwezen, of worden er signalen gemist? Op verzoek van het Horizon College heeft LPBL in het voorjaar van 2023 hiervoor een korte analyse gemaakt van de onderwijsteams[6]. Hier kwam naar voren dat er, gemiddeld genomen, een duidelijke correlatie is tussen uitval en doorverwijzen: opleidingen met veel ongediplomeerde uitstroom, verwijzen ook veel door. Dat is op zich te verwachten: het zijn opleidingen waar waarschijnlijk vaak kwetsbare jongeren zitten. Als we een slag dieper kijken zien we dat opleidingen die goed zijn in het *voorkómen* van uitval (d.w.z. minder uitval hebben dan het landelijk beeld van vergelijkbare opleidingen, zie ook figuur 2.15) over het algemeen minder doorverwijzen naar het schoolmaatschappelijk werk. Mogelijk doen zij veel van dit soort ondersteuning binnen het team. Binnen Horizon zijn bijvoorbeeld Onderwijsassistent en commerciële dienstverlening hier voorbeelden van. Andersom zijn er ook teams die mogelijke signalen missen (Uiterlijke verzorging, ICT en Hout & Meubel).

Het overzicht van het aanbod in de bijlage laat zien dat er op de mbo's in de regio nog weinig ruimte is voor flexibiliteit, maatwerk en innovatie. Dit beeld wordt bevestigd in de interviews. Zo zijn er nog weinig oriëntatie-klassen (pas dit jaar is een pilot gestart bij ROC Horizon College), nauwelijks flexibele instroommomenten en weinig mogelijkheden voor maatwerkonderwijs (zoals modulair onderwijs, versnellen, verbreden of vertragen et cetera). Er is geen apart aanbod voor instroom uit havo 4. Het Regio College is hier wel al verder in.

Naast persoonlijke problematiek wordt *switchen* veelgenoemd als oorzaak voor uitval. Het ROC Horizon College had tot 3 jaar geleden een centrale voorziening voor switchers. Inmiddels is de begeleiding belegd bij opleidingen in de vorm van maatwerk. Onderzoek elders laat zien dat dit in potentie een positief effect heeft (de leerling blijft verbonden aan een opleiding), maar uit de interviews blijkt dat de teams vaak niet goed weten hoe ze dit moeten aanpakken. Ook het niet voltooien van de stage is een oorzaak voor uitval. Dit gaat vaak samen met een gebrek aan begeleiding op de stageplek, specifiek voor studenten die dat op school wel krijgen. Uit de aanpak Jeugdwerkloosheid zijn weliswaar jobcoaches beschikbaar voor deze doelgroep, maar hun capaciteit is beperkt (40 trajecten per jaar). Tot slot

[5] ROC Horizon College is afgelopen jaar gefuseerd met het Regio College tot het Talland College. Omdat beide instellingen nog zelfstandig waren ten tijde van dit onderzoek, hanteren we de oude naam. Waar nodig is het aanbod van het Regio College betrokken in de inventarisatie.

[6] Zie bijlage voor een korte samenvatting van de analyse

leiden ook taalachterstanden tot uitval. Voor jongeren met onvoldoende taalkennis is het moeilijk om niveau 2 en hoger te halen, ook als zij daarvoor wel de capaciteiten hebben. Er is weinig (praktijk)gerichte taalbegeleiding voor hen.

Vanuit beide mbo's is er tot slot relatief weinig innovatief aanbod aan hybride vormen: combinaties van leren en werken, zoals praktijkverklaringen of mbo-certificaten. Ook kan er meer worden gedaan in de ondersteuning van werkgever en jongere als blijkt dat een jongere stopt met school om te gaan werken (zoals het omzetten van de werkplek naar een BBL-plek). Daarbij worden in de interviews twee aandachtspunten genoemd. In de eerste plaats is dat de financiering van BBL-onderwijs. Zoals eerder gesteld hebben 'nieuwe' BBL-studenten een grotere ondersteuningsbehoefte dan voorheen. De financiering van BBL is echter te laag om extra begeleiding te bieden. In de tweede plaats is er, met name in tekortsectoren, soms druk vanuit werkgevers om te werken op de opleidingsdag (bijvoorbeeld om roosters rond te krijgen). Dit kan het begin zijn van steeds minder aanwezigheid met uiteindelijk uitval tot gevolg.

Ondersteuning Doorstroompunt

In zowel Noord-Kennemerland als West-Friesland richten de doorstroompunten zich primair op *nieuwe* vsv-ers en oud vsv-ers die thuis zitten. Er is weinig inzet op (het benaderen van) jongeren die zonder startkwalificatie aan het werk zijn. Deze jongeren krijgen één keer per jaar een brief met de vraag of ze behoefte hebben aan ondersteuning.

In de ondersteuning ligt de nadruk op terugkeer naar het onderwijs. Gezien de opgave in de regio (relatief veel NEET-jongeren in Noord-Kennemerland en veel werkende jongeren zónder startkwalificatie in West-Friesland) ligt er potentie in meer ondersteuning richting combinaties van werken en leren. Dat vraagt ook om een uitbreiding van het aanbod op dit terrein. De regio's kennen al een aantal mooie voorbeelden, zoals het Techcourt in West-Friesland en het wijkleerbedrijf Alkmaar-Zuid in Noord-Kennemerland.

In West-Friesland werkt het Doorstroompunt al nauw samen met Werk en Inkomen (Werksaam) in het Jongeren Startpunt. Voor jongeren maakt het niet uit of hun eerste gesprek met een consulent Werk is of met een doorstroomcoach: richting de doelgroep zijn ze één gezicht. Achter dit 'front-office' pakt degene met de passende expertise (richting school of werk) de jongere op. Deze manier van werken loopt vooruit op de nieuwe wet en biedt een goede basis voor de grotere nadruk op ondersteuning naar werk die daarin van partijen wordt gevraagd.

In Noord-Kennemerland is de samenwerking tussen het Doorstroompunt en Werk & Inkomen moeizaam. Formeel wordt er samengewerkt in Jongerenpunt Check-In, maar de relaties zijn gespannen. Het DSP wordt gezien als partij die jongeren 'terug naar school' leidt, terwijl zij óók jongeren richting werk kunnen helpen (en er bij jongeren een grote behoefte is aan werken). Mogelijk ligt hierin ook een verklaring voor het grote aandeel NEET-jongeren in de regio: jongeren zonder uitkering die niet terug willen naar school vinden niet altijd hun weg naar de juist ondersteuning. Met de nieuwe wet is nauwe samenwerking met Werk & Inkomen een voorwaarde.

Ondersteuning Werk en Inkomen

Zoals eerder gesteld is er in Noord-Kennemerland en West-Friesland een sterk besef dat kwetsbare jongeren ondersteuning nodig hebben om een duurzame plek te vinden op de arbeidsmarkt. In beide regio's is er dan ook een jongerenloket, met gespecialiseerde jongerenconsulenten, waarin al wordt samengewerkt met het Doorstroompunt. Daarbij geldt dat deze samenwerking in Noord-Kennemerland niet optimaal verloopt (zie eerder). De jongerenloketten hebben een breed aanbod dat toegankelijk is voor jongeren mét en zonder uitkering. Voor jongeren die afkomstig zijn van Pro en Vso is er een sluitende aanpak richting (gesubsidieerd) werk: route Arbeid.

In de interviews wordt aangegeven dat jongeren in toenemende mate te maken hebben met complexe problematiek. Dat vraagt veel van de kennis en vaardigheden van de consulenten. Het vraagt ook om meer samenwerking van de jongerenconsulenten met zorg. Idealiter wordt er breed uitgevraagd waarna, indien nodig, een integrale aanpak volgt waarin ook jeugdzorg, GGZ en Wmo kunnen worden betrokken.

In het programma Jeugdwerkloosheid is de afgelopen jaren geld vrijgemaakt voor extra capaciteit voor jongerenconsulenten, jobcoaching tijdens de stage en financiering van regio-specifieke trajecten.

3.2. Huidige inzet vsv-programma

Naast deze reguliere ondersteuning is er (jaarlijks) extra budget beschikbaar specifiek gericht op het (voorkomen van) voortijdig schoolverlaten, het toeleiden van vsv-ers naar school of werk en het monitoren, ondersteunen en begeleiden van jongeren in kwetsbare positie: het vsv-programma '*Jij telt mee!*'. In de regio's Noord-Kennemerland en West-Friesland samen gaat het om circa 4 miljoen euro in vier jaar, vrijwel gelijk verdeeld over de beide regio's. In beide regio's merken geïnterviewden op dat dit bedrag relatief klein is in vergelijking met bijvoorbeeld de middelen die voor dit doel beschikbaar zijn binnen het Horizon College, de aanpak jeugdwerkloosheid of de budgetten van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Noord-Holland-Noord.

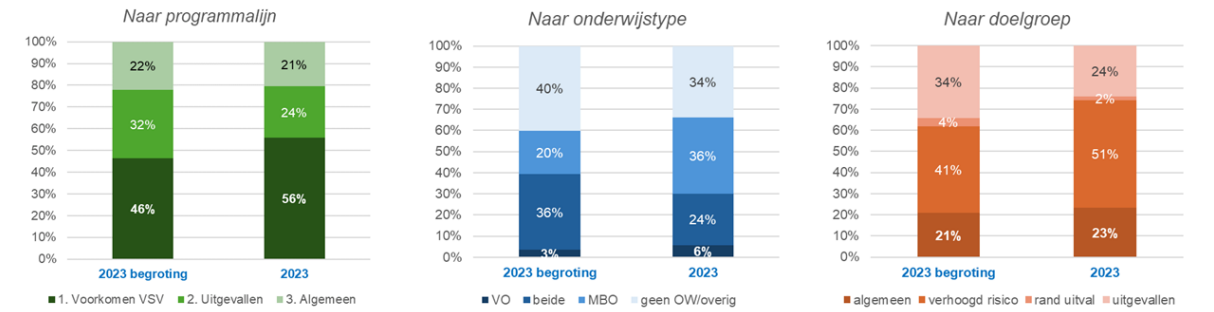
Focus nodig om effectiever te worden

Het programma heeft drie programmalijnen, met daaronder heel veel kleine projecten. In de lopende programmaperiode gaat het om maar liefst 26 verschillende projecten. Dit leidt in de eerste plaats tot versnippering van de middelen. Daarnaast is het, doordat steeds om relatief kleine interventies gaat, moeilijk om een goede effectmeting te doen. Tot slot geven de geïnterviewden aan dat, ondanks de expliciete aandacht die er bij de projectaanvragen is voor verduurzaming, projecten niet of nauwelijks beklijven of landen in de reguliere manier van werken. Kortom: om effecten te bereiken (en te borgen) is het nodig om focus aan te brengen.

Veel inzet op groepen met statistisch verhoogd risico op uitval…

Het grootste deel van het budget van 2023 ging naar projecten gericht op het voorkomen van vsv van leerlingen die nog een schoolinschrijving hebben. Ten opzichte van de begroting heeft een verschuiving naar onderwijs (en voorkomen van vsv) plaatsgevonden. Dit was mogelijk doordat er binnen de reguliere middelen van het Doorstroompunt budgetten vrij kwamen voor inzet op reeds uitgevallen vsv-ers. De nadruk ligt daarbij op het Mbo. Ruim 70 procent gaat naar algemene maatregelen en statistisch verhoogd risico op uitval (jongens, overgang 18-/18+).

Figuur 3.1. Inzet middelen vsv-programma (prognose 2023)

Bron: Jij telt mee! vsv-programma 2021-2024, prognose o.b.v. gegevens NK, bewerking LPBL

… maar inzet op groep met grootste risico op maatschappelijke uitval heeft hoger rendement

Vanuit het oogpunt van maatschappelijk rendement kan het beste worden ingezet op jongeren die op het punt staan om uitvaller te worden, of die dat al zijn. Op basis hiervan onderscheiden we vier categorieën van leerlingen / jongeren, die we als het ware ‘trechteren’ naar de groep met het grootste risico op maatschappelijke uitval.

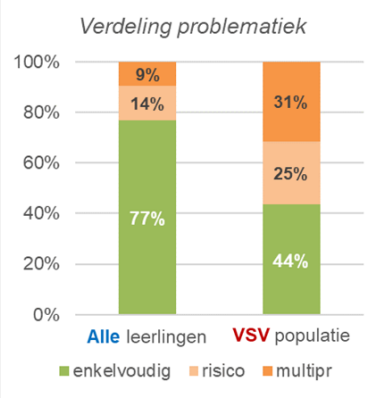
1. Alle leerlingen;
2. Leerlingen, die een verhoogd risico hebben op schooluitval, op basis van statistische kenmerken (kwetsbare leerlingen, bijvoorbeeld verzuim, risicovolle thuissituatie of taalachterstand);
3. Leerlingen die een hoog risico hebben om daadwerkelijk op korte termijn uit te vallen (op basis van individuele kenmerken, gesignaleerd door direct betrokkenen);
4. Jongeren die al uitgevallen zijn.

De meeste projecten en middelen zijn gericht op een brede doelgroep die op basis van *statistiek* (bijvoorbeeld ‘kwetsbaarheid’) een verhoogd risico hebben op uitval. Op zich is de ratio hierachter navolgbaar: er is immers een statistisch verband tussen overbelast of kwetsbaar zijn en uitval. Toch is deze strategie niet optimaal: het leidt enerzijds tot verwatering van de schaarse budgetten en anderzijds worden veel potentiële uitvallers niet (tijdig) bereikt. In de box hieronder gaan we daar nader op in.

Box: Ratio en beperkingen van een vsv-aanpak gebaseerd op statistische kenmerken[7]

Vsv-ers komen relatief vaak uit kwetsbare doelgroepen

Schooluitval komt vaker voor bij leerlingen uit kwetsbare groepen. Daarbij gaat het over gezinssituaties met een *verhoogd risico* op escalatie door de achtergrondsituatie (zoals een lage SES en/of beperkte taalvaardigheid) of over gezinnen of jongeren die (al) te maken hebben met multi-problematiek en hier niet meer zelfredzaam in zijn[8]. Het figuur hier naast laat zien dat het aandeel jongeren dat uit een risicovolle situatie komt of te maken heeft met multi-problematiek onder vsv-ers ruim drie keer zo groot is als gemiddeld (31 t.o.v. 9 procent onder alle leerlingen op het mbo).

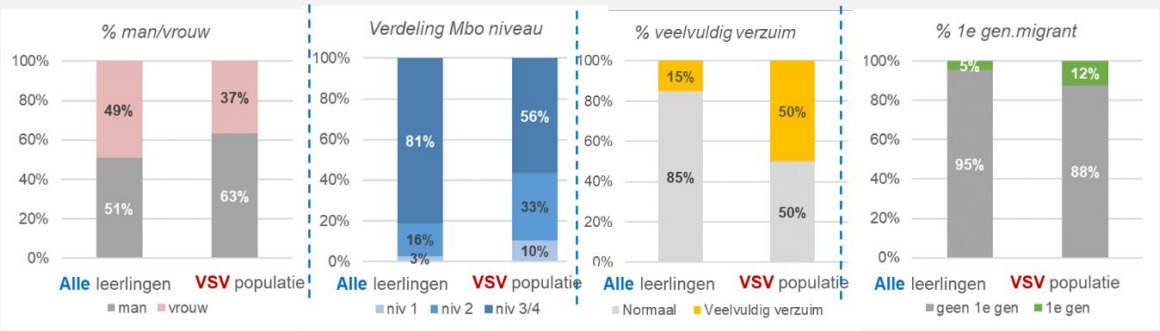

Overige kenmerken vsv-populatie

Op basis van statistische gegevens zijn een aantal kenmerken van vsv-ers af te leiden (figuur 3.6):

- vsv-ers zijn vaker mannen: 67 procent tegenover 51 procent in de hele leerlingpopulatie[9];
- vsv-ers zijn vaker afkomstig van de lagere mbo-niveaus: 43 procent zat op niveau 1 of 2 tegenover 24 procent in de hele leerlingpopulatie[10].
- vsv-ers hebben vaker een geschiedenis van veelvuldig verzuim: 50 procent tegenover 15 procent in de hele leerlingpopulatie[11].
- vsv-ers zijn vaker nieuwkomers in Nederland: 18 procent is eerste generatie migrant tegenover 8 procent in de hele leerlingpopulatie[12].

Figuur 3.2. Overige kenmerken van vsv-ers (t.o.v. totaal leerlingpopulatie)

[7] Bron: Regio-analyse Noord-Kennemerland en West-Friesland, februari 2023

[8] Zie bijlage voor een toelichting op de definities

[9] RMC Factsheets Noord-Kennemerland en West-Friesland, DUO

[10] Idem

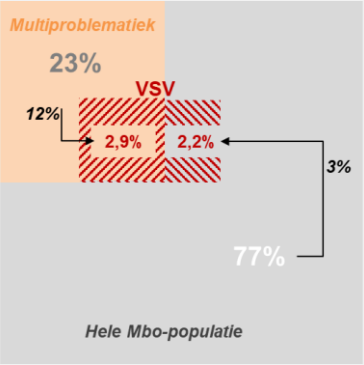
[11] Kenniscentrum Beroep Arbeidsmarkt, 'Aanpak VSV in het mbo' (2014)

[12] RMC Factsheets Noord-Kennemerland en West-Friesland, DUO

Op basis van de statistische analyses lijkt het dus logisch om een vsv-project te richten op leerlingen die bijvoorbeeld te maken hebben met multi-problematiek. Echter, deze redenering gaat voorbij aan:

- slechts 12 procent van de jongeren met multi-problematiek wordt vsv-er, dus 88 procent niet.
- Bijna de helft van de vsv-ers heeft géén multi-problematiek (2,2% van 5,1%).

Een aanpak gericht op een hele doelgroep, gebaseerd op slechts één signaal dat een statische verband heeft met uitval, is dus enerzijds te breed (inclusief degenen met problemen die *geen* uitvallers worden) en anderzijds te smal (exclusief de uitvallers die *niet* te maken hebben met multi-problematiek). De opgave is dan ook het vinden en selecteren van die leerlingen die daadwerkelijk dreigen uit te vallen, zoals in veel goede voorbeelden al gebeurt. Statistische kennis over uitvallers kan daarbij behulpzaam zijn maar is niet leidend.

4. Bouwstenen voor de toekomst

De voorgaande hoofdstukken bevatten een analyse van de regio's Noord-Kennemerland en West-Friesland. Het maakt duidelijk waar de komende jaren de belangrijkste opgaven zitten als het gaat om de ondersteuning van (kwetsbare) jongeren in hun opleiding en richting werk. Deels valt dit onder de reguliere opgaven van onderwijs en gemeenten. Maar er zijn ook aanknopingspunten voor de nieuwe *programmaperiode*. In dit hoofdstuk zetten we de belangrijkste conclusies op een rij en doen we suggesties voor bouwstenen voor het nieuwe programma die daarbij aansluiten.

4.1. Verlagen uitval in het Mbo

Een aandachtspunt in de regio is het relatief hoge aantal vsv-ers op met name mbo niveau 3 en 4, met name bij het ROC Horizon College. De analyse laat zien dat tien procent minder vsv-ers in het mbo tot de mogelijkheden behoort. Er zijn verschillende interventies die hieraan kunnen bijdragen. In de eerste plaats gaat het om meer ruimte voor flexibiliteit en maatwerk in het onderwijs. Door bijvoorbeeld meer instroommomenten, meer oriëntatie-mogelijkheden, programma's voor ongediplomeerde instroom uit de havo en betere ondersteuning voor switchers.

Daarnaast is er behoefte aan versterking van kennis en (pedagogische) vaardigheden van studieloopbaanbegeleiders en coaches om studenten goed te kunnen volgen, signaleren en ondersteunen. Het verdient aanbeveling om hierin onderscheid te maken naar teams waarin dit al wel goed gaat (zoals onderwijsassistent) en teams waarin dit verbeterd moet worden (hout & meubel, haarverzorging en ICT). Voor deze teams kan een 'onderwijs op maat' aanpak zinvol zijn. Het Vista-college in Zuid-Limburg heeft in dit opzicht een best-practice die als voorbeeld kan dienen (zie hieronder). Tot slot kan praktijkgerichte taalondersteuning effectief zijn voor jongeren die in principe niveau mbo 2 (of hoger) aankunnen, maar bij stages uitvallen door een taalachterstand. Dit kan in de vorm van verlenging van de onderwijsperiode (bijvoorbeeld een half jaar praktijkgericht taalonderwijs voorafgaand aan de start van de studie) of door extra ondersteuning tijdens.

Succesvol onderwijs op maat

De basis voor meer maatwerk is *positieve aandacht*, vooral op aanwezigheid. De norm is zoveel mogelijk 'gewoon meedoen', en om dat te faciliteren wordt aan de student gevraagd: wat heb je nodig? Meer differentiëren, modulair onderwijs en een skills-paspoort of branchecertificaten maken hier deel van uit. Een best-practice voor deze manier van werken is de *intensieve verzuimaanpak in combinatie met onderwijs op maat*[13]. In deze aanpak komen studenten die dreigen uit te vallen in beeld door de verzuimcoördinatie en krijgen zij vervolgens individuele begeleiding. Zij worden via onderwijs op maat met één docent, een eigen plan en een rooster op maat naar een diploma begeleid. De methode is ontwikkeld bij de afdeling Retail van het Vista College. Daar heeft het geleid tot bijna 60 procent minder uitval. Op dit moment wordt de aanpak dan ook geïmplementeerd bij andere opleidingen van datzelfde ROC.

Implementatie van deze aanpak vraagt in de eerste plaats om een verdere analyse van de opleidingen die hiervoor in aanmerking komen. Daarbij staan de volgende vragen centraal: wat zijn de oorzaken van de uitval? Is er al een goed functionerende verzuimcoördinatie? In welke vorm kan maatwerk ingepast

[13] Zie LPBL Meta-analyse investeren in kwetsbare jongeren, i.o.v. OCW en SZW, 2023

worden? Om de effecten van deze maatwerkaanpak daadwerkelijk te laten optreden vraagt inzet van álle betrokken. Het gaat om een veranderproces voor het hele team. Zowel qua onderwijs als de extra inzet die wordt gevraagd om onderwijs en zorg op maat mogelijk te maken. Belangrijk is de gestructureerde verzuimaanpak in combinatie met de selectie van de jongeren. Cruciaal is de kwaliteit van de begeleider, met als belangrijkste element: aandacht[14].

De analyse van de opleidingen én het neerzetten van de eerste twee jaar van de intensieve verzuimaanpak vragen een extra inzet. Na twee jaar kan dit voor de meeste opleidingen overgaan op financiering uit de reguliere middelen, mede doordat de instellingen extra bekostiging ontvangen door extra onderwijsjaren en extra diploma's.

4.2. Inzetten op leren in de praktijk

In Noord-Kennemerland gaan minder jongeren aan het werk dan in de benchmark. In West-Friesland gaan veel jongeren ongediplomeerd aan het werk. Zij lopen mogelijk een risico als het gaat om het duurzaam behouden van werk of het kunnen aantonen van voldoende en passende werkervaring. Ook in de instroom in het mbo is zichtbaar dat de behoeft van jongeren verandert: ze willen werken en leren in de praktijk.

De regio heeft een groot aanbod voor leren in de praktijk voor pro en vso. Maar er kan meer worden gedaan om zowel jongeren als de werkgevers te ondersteunen met combinaties van leren en werken op niveau mbo 2 en hoger. Dit vraagt om een gezamenlijke inspanning van onderwijs, overheid en bedrijfsleven. Effectieve interventies zijn onder meer het ontwikkelen van vaardigheden op een echte (niet gesimuleerde) werkplek, en het snel plaatsen en dan trainen. Op basis van een door ons uitgevoerde analyse van goede voorbeelden blijkt dat investeren in praktijkleren in potentie een hoog maatschappelijk rendement heeft[15]. Het is een goede aanvulling (of vervolg) op de inzet op het *voorkomen* van schooluitval. Een mooi voorbeeld in de eigen regio is het Wijkleercentrum in Alkmaar-Zuid.

Leren in de praktijk heeft een hoog maatschappelijk rendement

Een ander goed voorbeeld is de Texel Academy. Een initiatief dat in 2018 gestart is door de horecaondernemers op het eiland, vanuit hun dringende zoektocht naar personeel. In een samenwerking met het mbo, de gemeente en de woningcorporatie is een leerwerk- én woon-traject ontwikkeld. In het kort gaat het om een erkende horeca-opleiding van één i.p.v. twee jaar, met voor alle deelnemers woonruimte, begeleiding en een baangarantie. Jongeren krijgen een fulltimebaan als kok of gastheer/ gastvrouw voor 12 maanden met een betaling conform de Horeca CAO. Daarnaast gaan zij één dag per week naar school en kunnen zo versneld een niveau 2 diploma halen. Sinds 2021 behoort ook een opleiding op niveau 3 tot de mogelijkheden. Tijdens het traject wonen ze op de campus van de Texel Academy tegen een betaalbare huurprijs. Na afloop kunnen jongeren nog drie tot vier jaar op de campus blijven wonen voor ze doorstromen naar een reguliere woning. Doordat een groot deel van de jongeren deze opleiding succesvol afrondt is het maatschappelijk rendement zeer positief: iedere geïnvesteerde euro levert ruim het dubbele op.

[14] Het Vista College heeft inmiddels een uitgebreide beschrijving gemaakt van de werkwijze in de aanpak. Deze is op te vragen bij de projectleider voortijdig schoolverlaten.

[15] LPBL, Meta-analyse Investeren in kwetsbaren jongeren, 2022 i.o.v. programma jeugdwerkloosheid ministerie SZW en OCW.

Voor de regio's Noord-Kennemerland en West-Friesland lijkt er potentie te zijn in het stimuleren en initiëren (en in het geval van het Wijkleercentrum: uitbreiden) van dit soort initiatieven. Hierin aansluiten bij tekortsectoren ligt voor de hand. Daar is de bereidheid van werkgevers om samen op te trekken immers groot, zoals blijkt uit zowel de Texel Academy als het Wijkleercentrum. De betrokken gemeenten hebben daarbij duidelijke baten, zeker als het om kwetsbare jongeren gaat die, door gebrek aan opleiding en ervaring, anders niet aan de slag komen. Zij kunnen vanuit participatie de brug vormen tussen jongeren en werkgevers die de kosten (of het risico) van een dienstverband van deze groep nu nog te hoog vinden.

4.3 Eén loket voor jongeren in Noord-Kennemerland

In Noord-Kennemerland is verbetering mogelijk en nodig in de samenwerking tussen het Doorstroompunt en Werk & Inkomen. In de eerste plaats omdat de regio relatief veel NEET-jongeren kent die niet altijd hun weg naar de juiste ondersteuning lijken te vinden. Daarnaast is nauwe samenwerking een voorwaarde om de nieuwe wet 'van school naar duurzaam werk' effectief te kunnen uitvoeren.

We adviseren daarom om de samenwerking opnieuw vorm te geven en een nieuwe opdracht te formuleren voor het Jongerenpunt Check-In. Het is aan te bevelen om daarin het Jongeren Startpunt in West-Friesland als voorbeeld te nemen. Voor jongeren zou het niet uit moeten maken of hun eerste gesprek met een consulent Werk is of met een doorstroomcoach: richting de doelgroep zijn zij beiden 'jongerenconsulent'. Achter dit 'front-office' pakt degene met de passende expertise (richting school of werk) de jongere op. Deze manier van werken sluit aan de vraag in de regio en biedt een goede basis voor de nieuwe wet en de grotere nadruk op ondersteuning naar werk die daarin van partijen wordt gevraagd.

4.4. Een programma met focus

Het huidige vsv-programma is sterk versnipperd. Ondanks dat er in de projectaanvragen veel aandacht is voor effectiviteit en verduurzaming, is onduidelijk wat het effect is van maatregelen op vsv en op de positie van kwetsbare jongeren. Voor de volgende programmaperiode is het belangrijk om focus aan te brengen. We adviseren om te kiezen voor twee of drie inhoudelijke programmalijnen waarop de beschikbare middelen ingezet gaan worden. Deze regionale analyse (en de hierboven genoemde bouwstenen) kunnen daarvoor als basis dienen.

Het is vervolgens aan te bevelen om met elkaar op hoofdlijnen te bepalen welk type maatregelen daarbij past en om als programmamanagement een actieve, stimulerende rol te nemen in de projecten die daarbij worden ingediend. Door het aantal te financieren projecten c.q. maatregelen te beperken kan de inzet effectiever worden. Het is daarbij belangrijk dat de programmamiddelen aanvullend zijn op reguliere middelen (kwaliteitsgelden, extra middelen Entree en niveau 2, middelen voor passend onderwijs en pro/vso, jeugdwerkloosheid en jeugdzorg). Door vooraf per maatregel na te denken over wat de beoogde effecten zijn, kunnen monitoren en effectmeting direct goed worden ingericht. Dat is nuttig om na afloop ook te kunnen evalueren en de (netto-)effectiviteit van de inzet te kunnen vaststellen.

Voor het programma is het tot slot belangrijk om in te zetten op de grootste knelpunten. Wat ons betreft gaat het op dit moment om het verleggen van de aandacht naar jongeren die dreigen uit te vallen of al zijn uitgevallen. Op die manier is de impact van het programma, voor zowel de maatschappij als geheel als voor de jongeren zelf, het grootst.

-0-0-0-

Bijlage 1. Toelichting selectie benchmark

1. Selectiecriteria voor vergelijkbare regio's

Algemeen

Om werkelijk inzicht te krijgen in de doorstroom, uitval en arbeidsdeelname van jongeren in een regio (is het veel of misschien juist weinig?) dient deze te worden bezien *in relatie tot* de bevolkingssamenstelling. Uit onderzoek blijkt immers dat er een correlatie tussen de bevolkingssamenstelling in een regio en het aantal jongeren dat uitvalt of in anderszins extra ondersteuning nodig heeft[16]. Een goede manier om dat inzicht te krijgen is benchmarken met *vergelijkbare* regio's. Een goede benchmark start dus met een goede selectie van referentieregio's. Op die manier wordt voorkomen dat verschillen in uitval worden verklaard door verschillen in bijvoorbeeld samenstelling van de bevolking of andere specifieke regiokenmerken die samenhangen met uitval.

De selectie van referentieregio's dient te gebeuren aan de hand van indicatoren, die:

- Een logische en bewezen samenhang hebben met schooluitval;
- Eenvoudig en uitlegbaar zijn en beperkt in aantal;
- Onafhankelijk zijn van vsv-maatregelen (met andere woorden: min of meer 'gegeven' zijn).

Eerste selectie

Om een beeld te krijgen van indicatoren die aan bovenstaande criteria voldoen hebben we gekeken naar het recente onderzoek van het CBS in het kader van het nieuwe verdeelmodel voor vsv-middelen. Daarvoor golden immers dezelfde criteria. Het CBS heeft op basis van microdata voor zowel het vo als het mbo geschat welke kenmerken (*op persoonsniveau)* de kans op schooluitval het beste voorspellen. Voor het mbo resulteerden 12 indicatoren in vier categorieën[17]. Deze zijn weergegeven in onderstaande tabel[18].

Tabel B1.1. Geselecteerde kenmerken uitval in het mbo

Sociaal-demografisch	Aanwezigheid problematiek	Onderwijs	Omgevingskenmerk
- Geslacht	- Verdachte van misdrijf	- Mbo-niveau	- Stedelijkheid buurt
- Leeftijd	- Problematische schulden	- Leerweg	
- Ouderlijke structuur	- Psychosociale problemen	- Onderwijsrichting	
- Opleidingsniveau moeder			
- Welvaart huishouden			

Bron: CBS, verkenning alternatief verdeelmodel voor voortijdig schoolverlaten

[16] Zie onder meer SCP - 'gestruikeld voor de start', CBS – relatie multiproblematiek en schooluitval, CPB – voortijdig schoolverlaten in Nederland

[17] Deze vier categorieën komen sterk overeen met de resultaten uit eerder onderzoek van het SCP naar verklarende factoren voor schooluitval. Zie 'Gestruikeld voor de start'

[18] Het model voor het vo kent vergelijkbare, maar net iets afwijkende, indicatoren. Omdat veruit het grootste deel van de VSV-ers (circa 85%) uitvalt in het mbo beperken we ons tot dit model.

De kenmerken in het verdeelmodel geven een eerste richting voor welke indicatoren mogelijk bruikbaar zijn als selectiecriteria voor referentiegemeenten. De kenmerken uit het model zijn echter zelf niet toepasbaar:

- Het CBS-model is op persoonsniveau geschat en de selectiecriteria voor referentieregio's moeten op gemeentelijk en/of regioniveau beschikbaar én voldoende onderscheidend zijn.
- De uitval per onderwijsniveau is één van de indicatoren waarop regio's worden vergeleken en dus niet geschikt als selectiecriterium vooraf.
- Het aantal selectiecriteria is bij voorkeur beperkt tot drie of vier, eenvoudig te bewerken in een Excel-tool en beschikbaar in openbare bronnen, zoals CBS-statline.

Op basis van het bovenstaande komen de volgende selectiecriteria en bijbehorende indicatoren naar boven voor verder onderzoek:

- *Sociaal-economische kwetsbaarheid van de bevolking*, met als mogelijke indicatoren SES-WOA en/of aandeel minima-huishoudens.
- *Stedelijkheid van de omgeving*, met als mogelijke indicatoren omgevingsadressendichtheid en/of bevolkingsdichtheid.
- Hier is door ons nog een derde maat aan toegevoegd, namelijk *spreiding binnen de regio*, met als mogelijke indicatoren het aandeel jongeren dat in de contactgemeente woont en/of het aantal gemeenten in de regio. Dit omdat het een indicator is voor de (bestuurlijke) complexiteit van (het implementeren van) de aanpak in de regio.

In het onderstaande werken we dit verder uit.

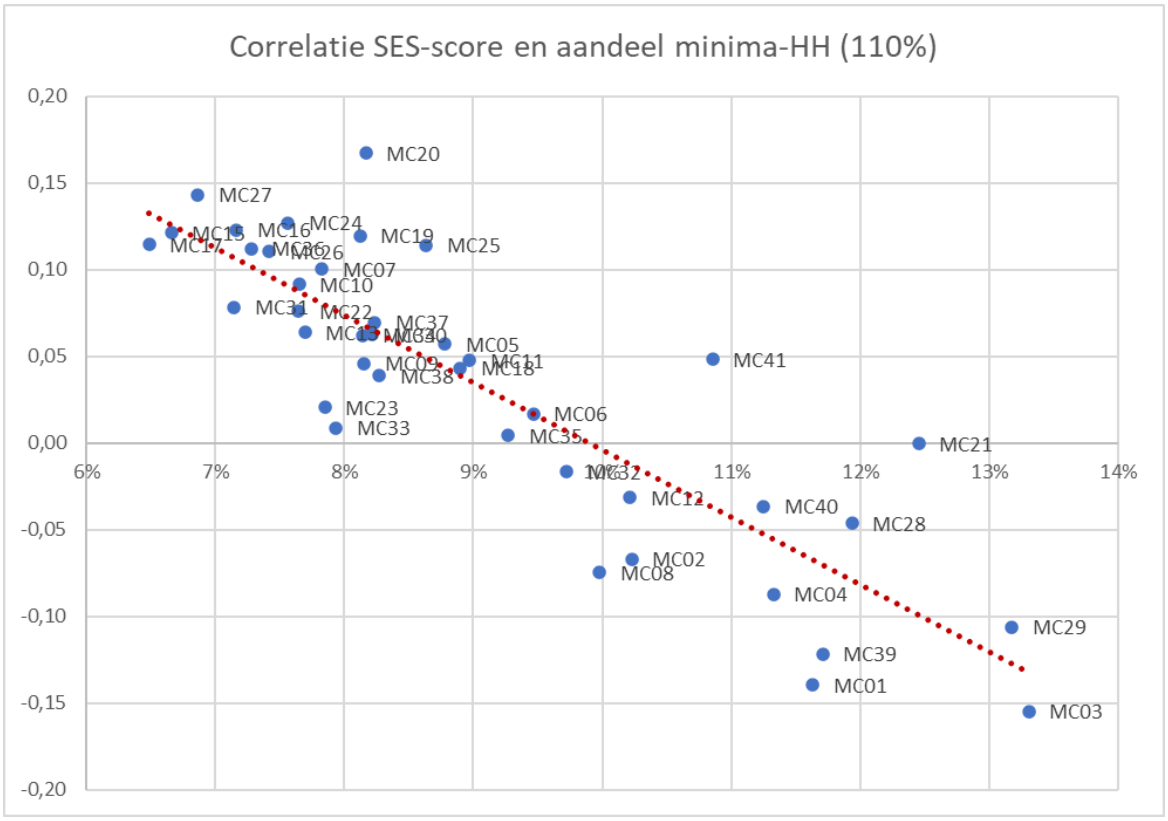
Sociaal-economische kwetsbaarheid van de bevolking

Er zijn twee indicatoren die in aanmerking komen als maat voor de sociaal-economische kwetsbaarheid van de bevolking in de regio. In de eerste plaats is dat de SES-score[19]. Dit is een indicator die door het CBS is ontwikkeld en die aangeeft hoe de gemiddelde sociaal economische status van de bevolking in een gebied zich verhoudt tot andere gebieden. De gemiddelde score in Nederland is (per definitie) 0. Bij een hogere score zijn de inwoners welvarender en/of hoger opgeleid en/of langduriger aan het werk en bij een lagere score andersom. De SES-score is bedoeld als indicator voor sociaal-economische kwetsbaarheid, maar heeft als nadeel dat de achterliggende methodiek complex is en dat de scores zelf lastig zijn om mee te rekenen in een Excel-tool.

Een alternatief is het aandeel minima-huishoudens (tot 110%) in een gebied. Het voordeel van deze indicator ten opzichte van de SES-score is dat hij eenvoudig uit te leggen én eenvoudig te gebruiken is. De vraag die daarbij opkomt is of deze indicator de sociaal-economische kwetsbaarheid van de bevolking voldoende weergeeft. Om dat te kunnen beoordelen hebben we gekeken naar de correlatie tussen de SES-score per gebied en het aandeel minima-huishoudens. Dit is weergegeven in onderstaand figuur.

[19] Voluit is dit de SES-WOA score, een verhoudingsgetal (o.b.v. een Multiple Correspondentie Analyse, zie de uitleg van het CBS) gebaseerd op Welvaart, Opleiding en Arbeidsverleden van de inwoners in het gebied. Deze SES-score is de opvolger van de SES-score zoals die werd berekend door het SCP.

Figuur B1.2. Correlatie SES-score en aandeel minima-huishoudens per Doorstroompuntregio

Bron: CBS, bewerking LPBL

De figuur laat duidelijk zien dat er een correlatie is: hoe hoger de SES-score, hoe lager het aandeel minima-huishoudens. Uit de statistische analyse blijkt dan ook dat de correlatie 0,86 is, ofwel zeer hoog. Omdat het aandeel minima-huishoudens eenvoudiger is uit te leggen en makkelijker om mee te rekenen, verkiezen we deze (boven de SES-score) als één van de criteria om referentiegebieden te selecteren.

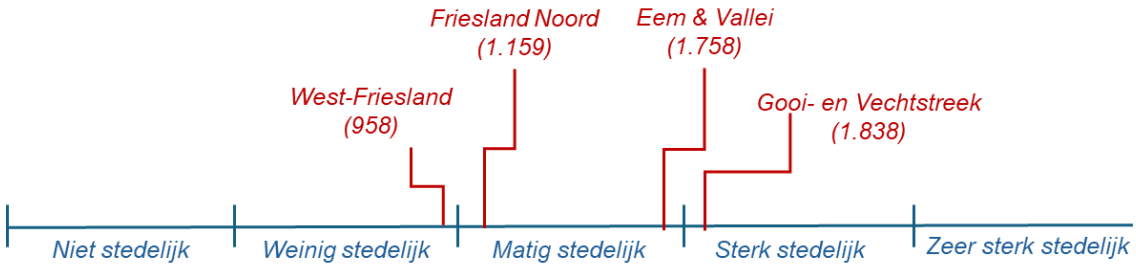
Stedelijkheid

Uit het CBS-onderzoek naar het verdeelmodel voor vsv-middelen blijkt dat stedelijkheid samenhangt met uitval. Een mogelijke verklaring hiervoor is de probleemcumulatie waarvan in stedelijke gebieden vaker sprake is (SCP). Daarnaast wordt de extra afleiding die een stedelijke omgeving biedt genoemd (CBS). Ook voor de stedelijkheid van een gebied zijn er meerdere mogelijke indicatoren. We onderzoeken de categorieën van het CBS, de omgevingsadressendichtheid (OAD) en de bevolkingsdichtheid op hun geschiktheid als criterium voor het selecteren van referentiegemeenten.

Een veelgebruikte indicator is de mate van stedelijkheid van het CBS – verdeeld in vijf categorieën. Dit is een maatstaf voor de omvang van menselijke activiteiten in een gebied. De vijf categorieën (zeer sterk stedelijk, sterk stedelijk, matig stedelijk, weinig stedelijk en niet stedelijk) zijn gebaseerd op de gemiddelde omgevingsadressendichtheid (OAD) in een gebied, ofwel: het aantal adressen binnen een cirkel met een straal van één kilometer rondom een adres.

Het nadeel van deze indeling is dat er 'harde' grenzen worden getrokken tussen de vijf categorieën. Zo vallen Eem & Vallei (met een gewogen OAD van 1.758[20]) en Friesland Noord (OAD 1.159) allebei in de categorie 'matig stedelijk'. Echter, Eem & Vallei lijkt qua stedelijkheid meer op Gooi- en Vechtstreek (OAD van 1.838, categorie sterk stedelijk). Friesland Noord lijkt juist meer op West Friesland (OAD van 958, categorie weinig stedelijk). Door de grenzen vallen gebieden die sterk op elkaar lijken dus in verschillende categorieën, zie de figuur hieronder. Kortom: voor het selecteren van referentiegebieden die zo goed mogelijk vergelijkbaar zijn kunnen we beter werken met een *directe* indicator dan met een indicator die gebieden categoriseert[21].

Figuur B1.3. Stedelijkheid: categorie versus (gewogen) OAD

Bron: CBS, bewerking LPBL

De OAD is, zoals gezegd, een maat voor de dichtheid van menselijke activiteiten in een gebied. Door de manier waarop deze wordt berekend, heeft bijvoorbeeld ook een industrieterrein een relatief hoge OAD, terwijl er nauwelijks mensen wonen. De theoretische samenhang met vsv (o.b.v. probleemcumulatie of meer afleiding, zie hierboven) verdwijnt in dat geval. We hebben daarom ook gekeken naar een alternatief, namelijk de gemiddelde bevolkingsdichtheid. Deze laatste is niet zozeer een indicator voor menselijke activiteit in een gebied, maar wel voor de dichtheid van *wonen* in een gebied. Deze twee zijn door ons nader onderzocht op hun bruikbaarheid als selectiecriterium.

Onderstaand figuur toont de correlatie tussen bevolkingsdichtheid en gewogen OAD per Doorstroompuntregio[22]. Duidelijk is dat er sprake is van grote samenhang. Een statische analyse bevestigt dat: de correlatie is 0,9. De grafiek geeft ook inzicht in de verschillen tussen de beide indicatoren: regio 29 (Rijnmond) scoort relatief hoog op OAD en wat lager op bevolkingsdichtheid. Dit is waarschijnlijk terug te voeren op de haven. Ook regio 24 (Noord-Kennemerland) heeft een hoge OAD, terwijl de bevolkingsdichtheid niet zo hoog is. Met andere woorden: er is weliswaar veel bebouwing en activiteit, maar mensen wonen veel minder dicht op elkaar dan in een sterk stedelijk gebied.

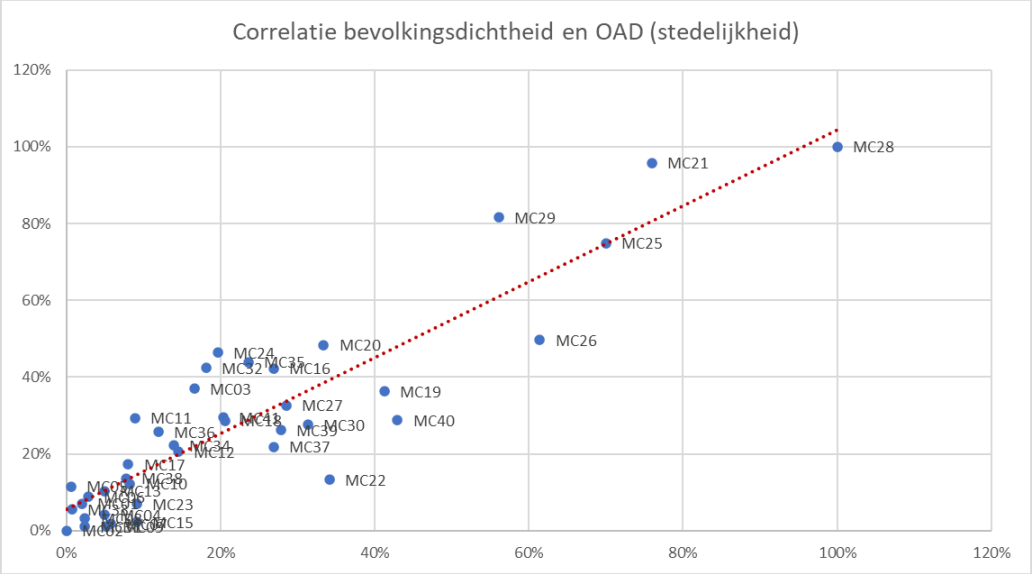
Op basis van het bovenstaande kiezen we bevolkingsdichtheid als criterium voor de selectie van referentieregio's. Het is een *directe* indicator (en werkt dus beter dan categorieën) en sluit beter aan bij de beleidstheorie dan de OAD (dichtheid van wonen versus dichtheid van adressen).

[20] We maken hierbij gebruik van een gewogen OAD voor de regio. Dat wil zeggen dat de OAD per gemeente is gewogen met het aantal huishoudens in de gemeente om te komen tot een OAD voor de regio. Er is gekozen voor huishoudens als weegfactor omdat het immers gaat om hoeveel mensen wonen in een meer of minder verstedelijkt gebied.

[21] Bijkomend (methodologisch) probleem is dat categorisering o.b.v. de gewogen OAD niet tot dezelfde uitkomsten leidt als de categorisering van het CBS.

[22] Daarbij zijn beide indicatoren geschaald op 0 tot 100%

Figuur B1.4. Correlatie bevolkingsdichtheid en OAD per Doorstroompuntregio

Bron: CBS, bewerking LPBL

Spreiding

De 40 Doorstroompuntregio's in Nederland verschillen in organisatorische complexiteit. Benchmarken met regio's die ook in dat opzicht vergelijkbaar zijn vergroot de zeggingskracht van de resultaten. We hebben daarom een derde selectiecriterium toegevoegd, dat de spreiding en complexiteit van de regio weergeeft. Hiervoor hebben we zelf een indicator ontwikkeld: namelijk het aandeel jongeren dat in de contactgemeente woont. Immers: hoe meer verspreid over de regio, hoe meer (bestuurlijk en ambtelijk) overleg nodig is over de aanpak van schooluitval en de ondersteuning van kwetsbare jongeren.

2. Selecteren van regio's

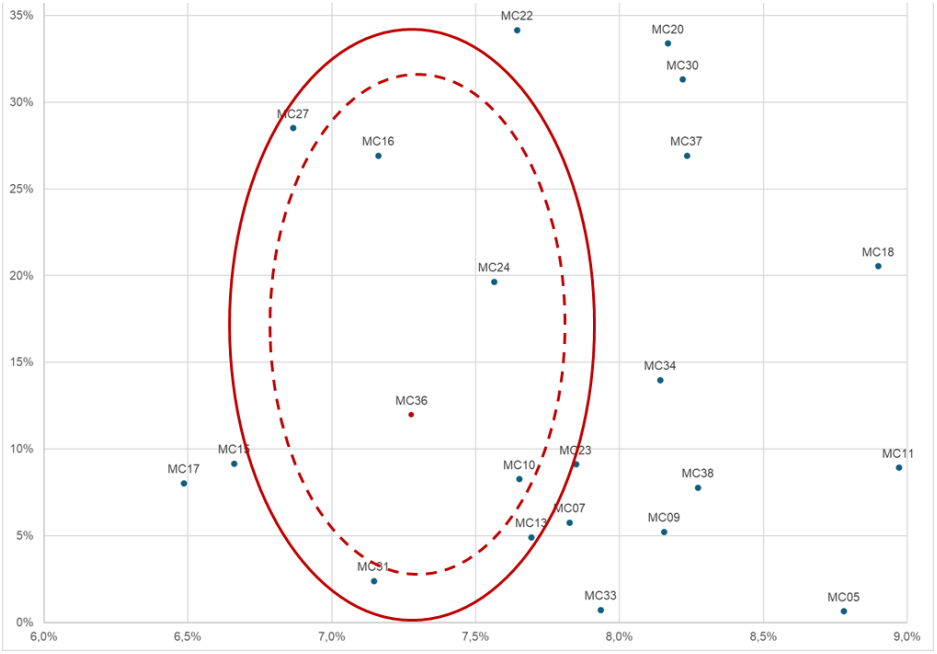
In voorgaande paragraaf is beschreven dat we voor het selecteren van vergelijkbare regio's gebruik maken van drie criteria:

1. Het aandeel minima-huishoudens (als percentage van het totaal aantal huishoudens);
2. De bevolkingsdichtheid van de regio (geschaald op 0 tot 100%);
3. Het aandeel jongeren dat in de contactgemeente woont.

Onderstaand figuur toont een plot van de Doorstroompuntregio's op basis van het aandeel minima-huishoudens en de bevolkingsdichtheid. Regio's die in de figuur dicht bij elkaar liggen zijn vergelijkbaar met elkaar. Door in de figuur een cirkel te trekken om een regio wordt duidelijk welke regio's het meest vergelijkbaar zijn, dit zijn de referentiegemeenten. Een kleinere cirkel levert minder regio's op, die heel goed vergelijkbaar zijn. Een grotere cirkel leidt tot meer regio's, die echter iets minder vergelijkbaar zijn.

In onderstaand figuur is dit toegepast voor regio 36: Noordoost Brabant.

Figuur B1.5. Doorstroompunten naar minima-huishoudens (x-as) en bevolkingsdichtheid (y-as)

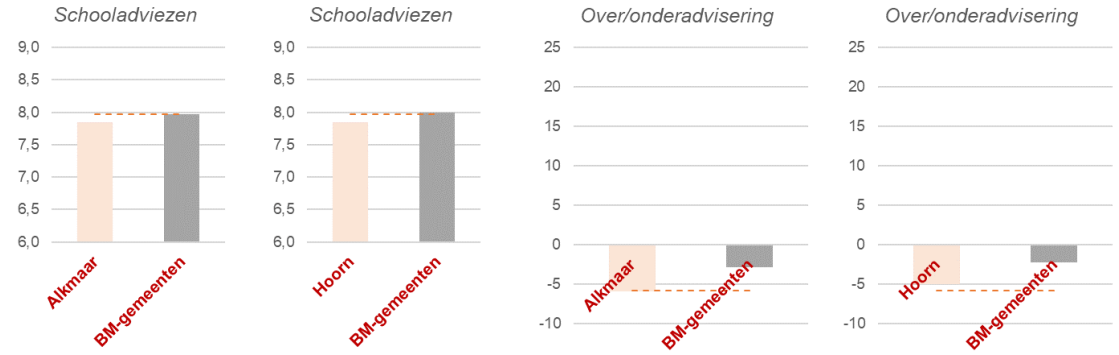

Bron: CBS, bewerking LPBL

Als er een kleinere cirkel rond regio 36 wordt getrokken dan worden er drie regio's opgenomen in de benchmarkselectie, namelijk regio 24 (Noord-Kennemerland), 10 (IJssel-Vecht) en 16 (Eem en Vallei). Als de cirkel groter wordt door de selectiecriteria ruimer in te stellen dan vallen ook de regio's 31 (Oosterschelde Regio), 13 (Achterhoek) en 24 (Noord-Kennemerland) erbij. De Excel-tool werkt volgens dit principe.

Bijlage 2. Contactgemeenten in cijfers

Figuur B2.1. Benchmark: primair onderwijs

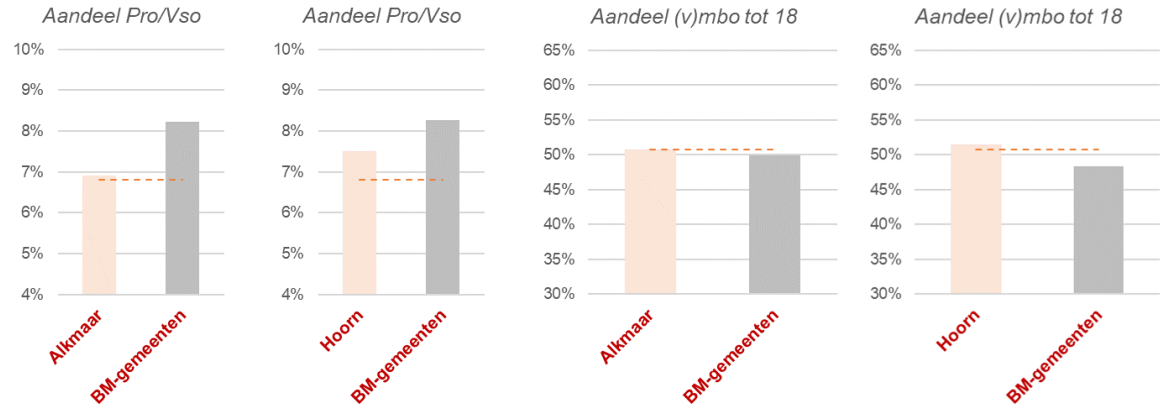

Adviezen oplopend schaal van 1 t/m 11: van Pro (1), Vmbo K/T, GT, GT/Havo, Havo naar Vwo (11).

Saldo van aandeel leerlingen met over-advisering en onder-advisering. Laag is meer onder-advisering.

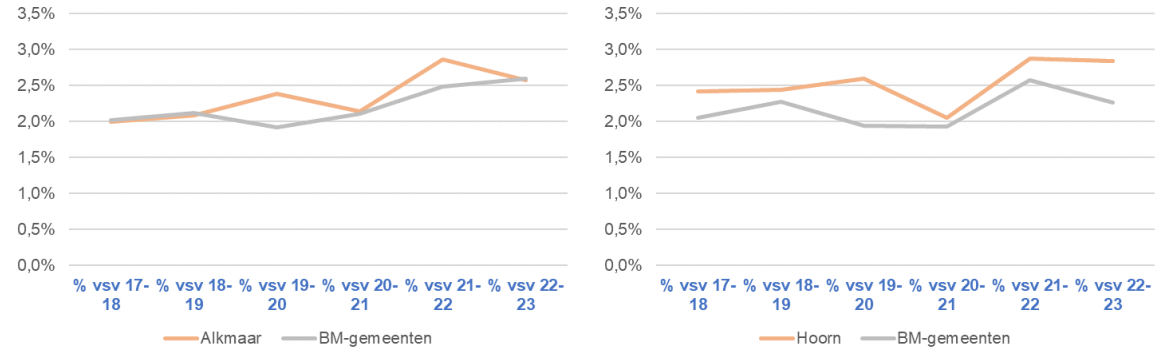
Bron: CBS / DUO, bewerking LPBL

Figuur B2.2. Benchmark: aandeel pro/vso en aandeel (v)mbo

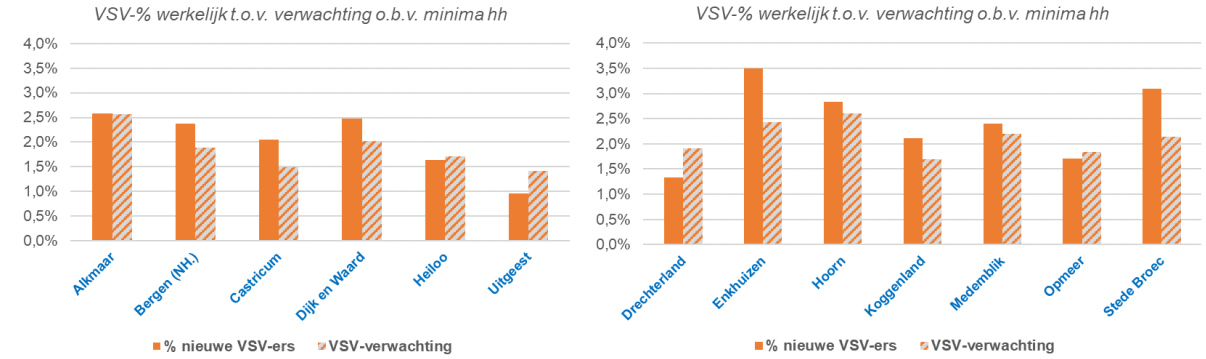
Bron: DUO, bewerking LPBL

Figuur B2.3. Benchmark: ontwikkeling vsv

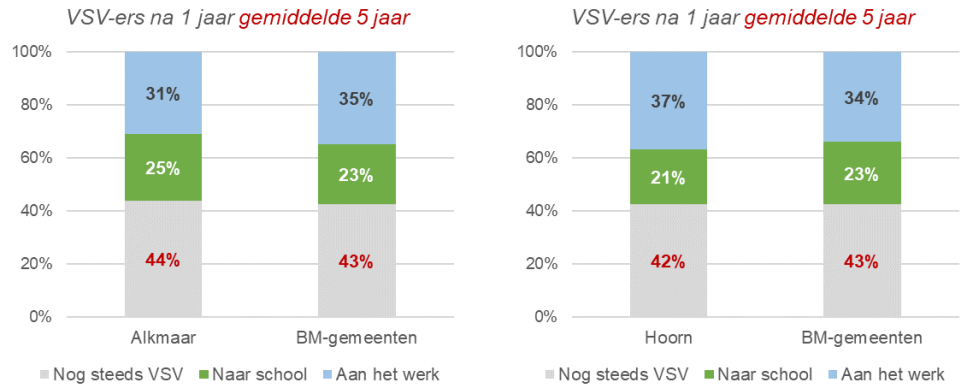
Bron: DUO, bewerking LPBL

Figuur B2.4. Benchmark: verwachte % vsv en werkelijk

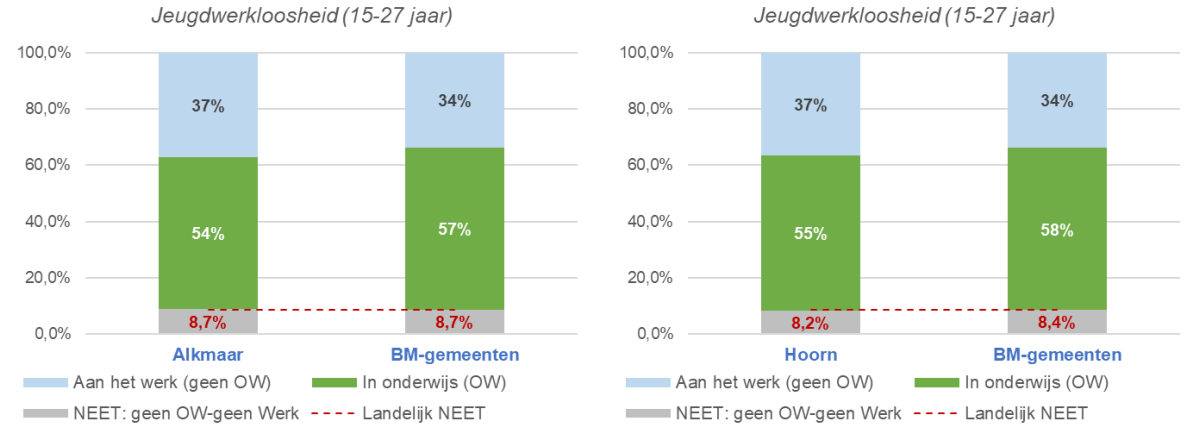
Bron: DUO, bewerking LPBL

Figuur B2.5. Benchmark: positie vsv-er één jaar later (gemiddelde over 5 jaar)

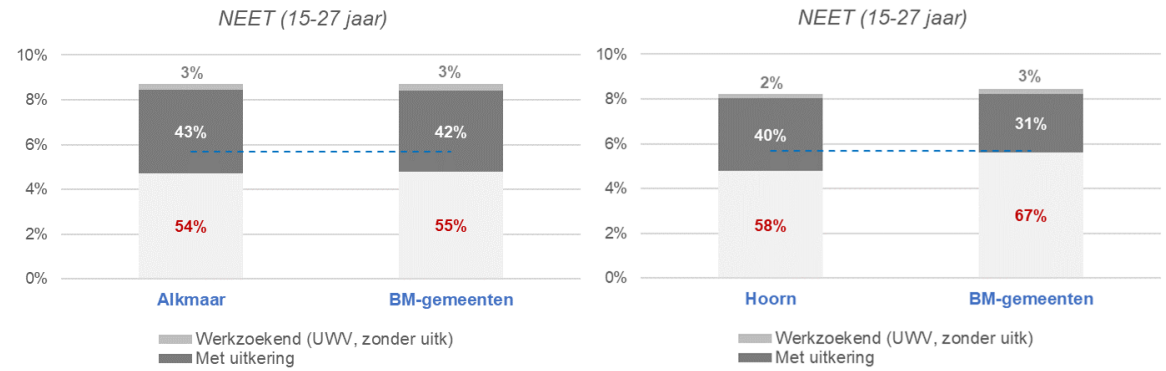
Bron: DUO, bewerking LPBL

Figuur B2.6. Benchmark: alle jongeren (15-27 jaar)

Bron: CBS, bewerking LPBL

Figuur B2.7. Benchmark: NEET-jongeren (15-27 jaar)

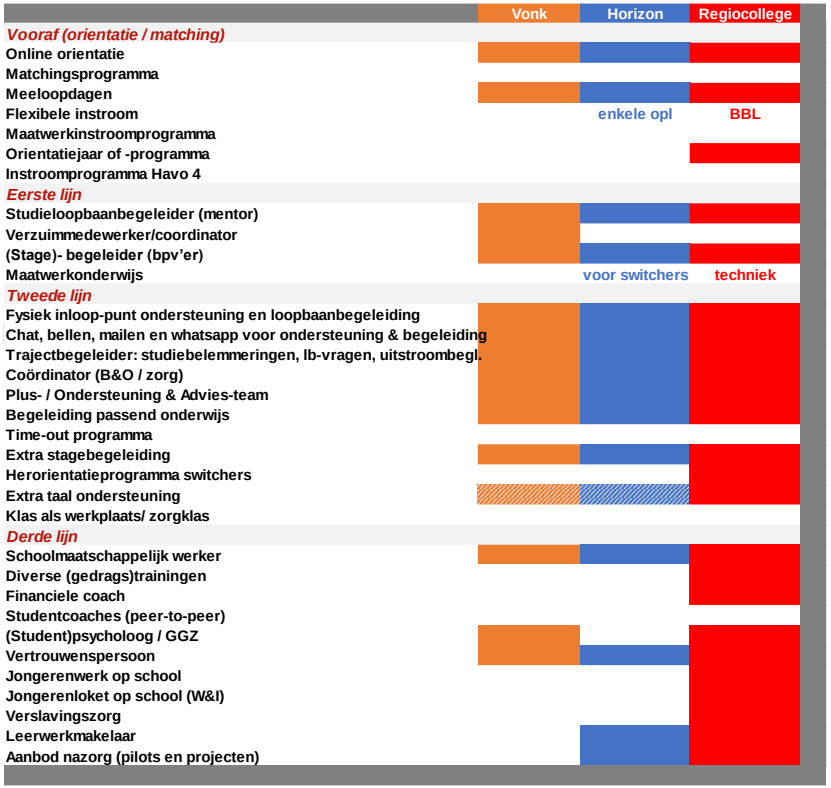
Bron: CBS, bewerking LPBL

Bijlage 3. Overzicht aanbod

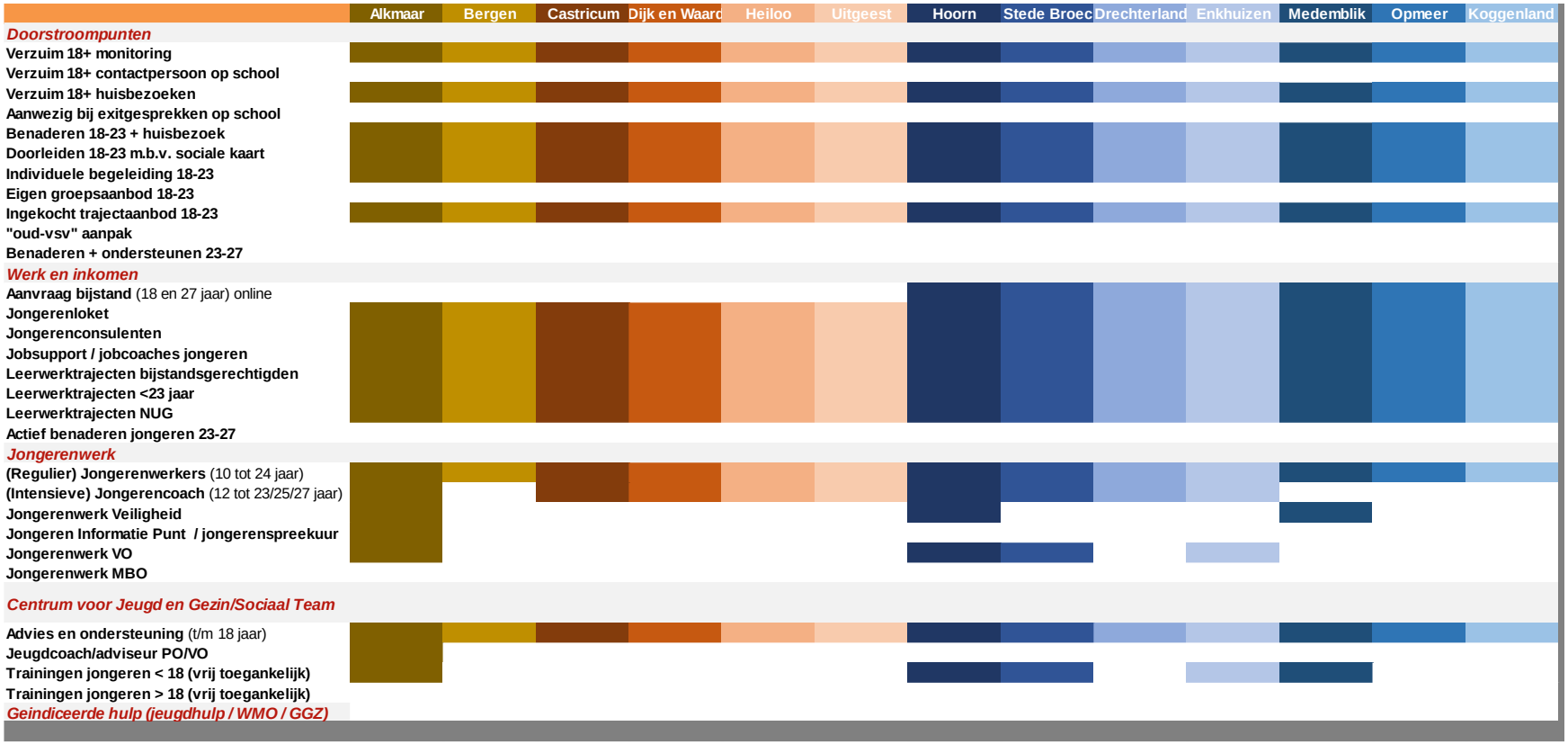
Aanbod mbo's

Net als bij de meeste andere mbo's is de zorg en ondersteuning georganiseerd in een eerste, tweede en derde lijn.

- *Basisbegeleiding*: deze eerstelijns ondersteuning is bedoeld voor studenten die niet of in lichte mate worden beperkt. Het gaat dan vooral om vragen rondom bijvoorbeeld studievaardigheden, aanwezigheid en loopbaanontwikkeling. De begeleiding wordt gedaan door de onderwijsteams zelf, namelijk de docenten en de mentoren (SLB-ers / coaches), de BPV-ers en de instructeurs.
- *Basis + of extra begeleiding*: dit is de tweedelijns ondersteuning, bedoeld voor studenten die incidenteel extra ondersteuning nodig hebben. Het gaat bijvoorbeeld om sociaal-emotionele vraagstukken, empowerment of zorgelijk verzuim. Ook hier geldt dat de onderwijsteams een belangrijke rol hebben, maar zij kunnen een beroep doen op de begeleiding door interne specialisten voor een kort ondersteuningstraject voor de student.
- *Extra / externe begeleiding*: de derde lijn betreft de meer complexe of structurele problematiek die niet binnen het team kan worden opgepakt, maar vraagt om maatwerkondersteuning. Vaak gaat het om ondersteuning buiten de school.

Figuur B3.1. Aanbod gemeenten

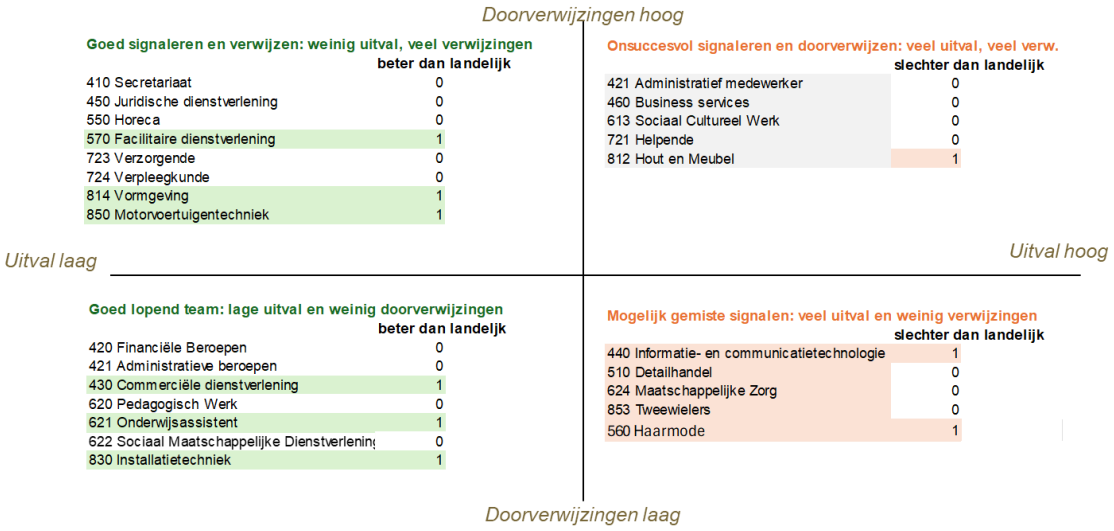
Bron: LPBL o.b.v. interviews en deskresearch

Bijlage 4. Teamanalyse Horizon

Op verzoek van het ROC Horizon College heeft LPBL een korte kwantitatieve analyse gemaakt van de onderwijsteams, waarin het aantal doorverwijzingen naar de interne zorgstructuur is afgezet tegen de ongediplomeerde uitstroom. Zo ontstaat een eerste beeld of mogelijk signalen worden gemist. Voor de analyse konden we beschikken over gegevens van 36 teams over ongediplomeerde uitstroom en doorverwijzingen naar Schoolmaatschappelijk werk en het expertisecentrum. In de analyse zijn de individuele opleidingsteams ingedeeld in vier typen[23]:

- *Relatief weinig uitval (t.o.v. landelijk), weinig verwijzingen*. Deze teams lijken de ondersteuning zélf goed te kunnen vormgeven. Met name commerciële dienstverlening, onderwijsassistent en installatietechniek springen eruit.
- *Relatief weinig uitval, wel veel verwijzingen.* Er wordt veel verwezen, maar omdat dit gepaard gaat met relatief weinig uitval lijkt het erop dat de juiste jongeren worden gesignaleerd en de ondersteuning dus effectief is. Onder meer facilitaire dienstverlening, vormgeving en motorvoertuigentechniek zitten in deze groep.
- *Relatief veel uitval, én veel verwijzingen*. In deze opleidingen wordt wel veel doorverwezen naar de interne zorgstructuur, maar er is desondanks relatief veel. Het is de vraag of de juiste jongeren worden gesignaleerd en geselecteerd voor doorverwijzing. Hier valt met name het team Hout & Meubel op.
- *Relatief veel uitval, weinig verwijzingen*. In deze teams wordt, ondanks dat er veel uitval is, weinig verwezen. Mogelijk worden hier signalen gemist. Hierin valt met name haarmode (uiterlijke verzorging) op en in mindere mate ook ICT.

Figuur B4.1. Indeling teams

Bron: gegevens Horizon, bewerking LPBL

[23] Deze analyse is op het niveau van onderwijsteams gemaakt. Dit is een verdere uitsplitsing van de hoofdgroepen uit hoofdstuk 2. Interessante toevoeging is om deze analyse te koppelen aan gegevens over aanwezigheid van deelnemers. Dit is immers een indicator van de mate waarin de opleiding deelnemers weet te betrekken bij het onderwijs. Deze gegevens waren niet beschikbaar voor dit onderzoek.

Bijlage 5. Overzicht gebruikte data en literatuur

Databronnen

CBS Statline: https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/
DUO, Onderwijsdata: https://duo.nl/open_onderwijsdata/
Ministerie van OCW: Onderwijs in cijfers: https://www.onderwijsincijfers.nl/
Dashboards vsv en jikp https://informatieproducten.duo.rijkscloud.nl/public/dashboardvsvopen/

Literatuur

CBS, *"Multiproblematiek en vsv - is er een relatie tussen multiproblematiek en voortijdig schoolverlaten?"* (inclusief databestanden), juni 2020

CBS, "*Verkenning alternatief verdeelmodel voor voortijdig schoolverlaten; herziene versie*", oktober 2023

CBS, "*NEETs, jongeren die geen opleiding volgen en niet werken*", april 2018

ECBO, "*Later is niet te laat - Inspiratie voor curatief vsv-beleid*", november 2012

Eurostat, "*Quality of Life, facts and views*", edition 2015

Regio Zuid-Kennemerland en IJmond: vsv-programma 2021-2024 & Evaluatie 2023, jaarverslag 2023 en beleidsplan 2023-2026

Kohnstamm Instituut, "*Samen op weg naar een startkwalificatie - Evaluatie van het programma Kansen Voor Jongeren van het Oranje Fonds*", september 2017

LPBL, *"Meta-analyse investeren in kwetsbare jongeren"*, januari 2023

MBO Raad en KBA Nijmegen, "*Benchmark middelbaar beroepsonderwijs 2018*", november 2019

Ministerie van OCW, "*Loopbaanmonitor jongeren in kwetsbare positie*", juni 2017

Ministerie van OCW, "*Ontwikkeling voortijdig schoolverlaters*", infographics diverse jaren

Ministerie van SZW, "*Verdere integratie op de arbeidsmarkt, een analyse van wetenschappelijke inzichten over de arbeidsmarktpositie van personen met een niet-westerse migratieachtergrond*", 2018

SEO, "*De positie op de arbeidsmarkt van personen met een niet-westerse migratieachtergrond*", maart 2018

Van der Gaag e.a, "*Schoolverlaten voorkomen, perspectief van wetenschap, praktijk en beleid*", 2020